

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

КАФЕДРА ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

**«ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГІВ ДЛЯ ОЦІНКИ
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ КРАЇНИ»**

Виконала: здобувач II курсу, групи МЕВ - 19вм

ОПП з міжнародних економічних відносин

Спеціальності 292 Міжнародні економічні

відносини Геращенко С. О.

Керівник: Задоя А.О., д.е.н., професор

м. Дніпро - 2021 р.

Завдання на кваліфікаційну роботу

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

КАФЕДРА ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Освітній ступінь МАГІСТРА

ОПП з міжнародних економічних відносин

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини

Затверджую:

Зав.кафедри: Задоя А. О. , д.е.н., професор

“___” _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу здобувачу

Геращенко Світлані Олександрівні

1. Тема роботи : Використання міжнародних рейтингів для оцінки інвестиційної привабливості країни

2. Керівник роботи : Задоя Анатолій Олександрович., д.е.н., професор

Затверджені наказом від "___" _____ 20__ р., № _____

3. Термін здачі здобувачем закінченої роботи - 10.01.2021 р.

4. Цільова установка та вихідні дані до роботи: Дослідити взаємозв'язок між інвестиційною привабливістю України та її місцем в основних міжнародних рейтингах, з'ясувати основні причини, що погіршують інвестиційну привабливість України.

5. Зміст роботи (перелік питань, які належить розробити):

6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали, посада)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Задоя А.О.		
2	Задоя А.О.		
3.	Задоя А.О.		

7. Дата видачі завдання _____

8. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1.	Теоретичні та методичні основи оцінки інвестиційної привабливості країни		
2.	Використання основних міжнародних рейтингів для оцінки інвестиційної привабливості країни		
3.	Аналіз стану іноземного інвестування та рекомендації щодо вдосконалення інвестиційної привабливості України		

Здобувач _____

Геращенко С.О.

Керівник кваліфікаційної роботи _____

Задоя А.О.

Анотація

Геращенко С.О. Використання міжнародних рейтингів для оцінки інвестиційної привабливості країни

У роботі проаналізовано сучасні міжнародні рейтинги, які в загальному оцінюють інвестиційну привабливість країни. Такими рейтингами стали: індекс легкості ведення бізнесу, індекс економічної свободи, , індекс глобальної конкурентоспроможності, індекс корупції та світовий рейтинг конкурентоспроможності. Оцінено положення України в кожному з представлених рейтингів у динаміці ряду років. З'ясовано основні причини, що негативно впливають на інвестиційну привабливість України, найбільш важливими серед яких виявились: імітаційний характер ринкових реформ, відсутність реального правового захисту бізнесу, корупція, монополізація ринків та захоплення влади олігархами з їх негативним впливом на державні структури.

Ключові слова: міжнародні рейтинги інвестиційної привабливості, інвестиційний клімат, інвестиційний потенціал, інвестиційні ризики, конкурентоспроможність країн, ступінь економічної свободи, простота ведення бізнесу.

SUMMARY

Herashchenko. S. O. Use of international ratings to assess the investment attractiveness of the country

The paper analyzes modern international ratings, which generally assess the investment attractiveness of the country. These rankings are: Doing Business Index, Economic Freedom Index, Global Competitiveness Index, Corruption Perception Index and World Competitiveness Rating. Ukraine's position in each of the presented ratings is assessed in the dynamics of a number of years. The main reasons that negatively affect the investment attractiveness of Ukraine were identified, the most important of which were: imitation of market reforms, lack of real legal protection of business, corruption, monopolization of markets and seizure of power by oligarchs with their negative impact on government.

Key words: international ratings of investment attractiveness, investment climate, investment potential, investment risks, competitiveness of countries, degree of economic freedom, simplicity of doing business.

ПЛАН

ВСТУП	6
Розділ 1. Теоретичні та методичні основи оцінки інвестиційної привабливості країни	11
1.1. Сутність інвестицій та аналіз обсягів ПП у світі	11
1.2. Інвестиційний клімат та його складові: інвестиційний потенціал та інвестиційні ризики	17
1.3. Сучасні методики оцінки інвестиційної привабливості країни	22
Розділ 2. Використання основних міжнародних рейтингів для оцінки інвестиційної привабливості країни	27
2.1. Дослідження рейтингу DoingBusiness. Аналіз показника В Україні	27
2.2. Індекс глобальної конкурентоспроможності, методологія та аналіз рейтингу для України	36
2.3. Дослідження індексу економічної свободи та індексу сприйняття корупції: методологія та стан в Україні	45
Розділ 3. Аналіз стану іноземного інвестування та рекомендації щодо вдосконалення інвестиційної привабливості України	53
3.1. Стан міжнародного інвестування в Україні	53
3.2. Рекомендації щодо покращення інвестиційної привабливості України	59
3.3. Дослідження взаємозв'язку між обсягами ПП та значеннями основних світових рейтингів	72
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81

ВСТУП

Світовий досвід доводить, що позитивні зміни в економічному розвитку багатьох розвинених країн зумовлений значними обсягами інвестицій, що отримують ці країни. Тобто економічний розвиток має тісний зв'язок з процесами інвестування в економіку, які у свою чергу залежать від інвестиційної привабливості країни.

У даний час багатьма міжнародними дослідними організаціями розраховуються, публікуються та активно використовуються аналітиками кілька найбільш широко поширених рейтингів інвестиційної привабливості, які, ґрунтуючись на різних методиках і базах об'єктивних і суб'єктивних первинних даних, відображають якість інвестиційного клімату великої вибірки країн. Ці індекси розрізняються за своїми завданнями: одні мають за мету дослідити рівень конкурентоспроможності країн, інші оцінюють ступінь економічної свободи, треті порівнюють простоту ведення бізнесу в різних країнах світу.

Для України в умовах нестачі внутрішніх інвестицій і необхідності переходу до нового технологічного укладу одним з пріоритетних завдань є залучення іноземного капіталу в реальний сектор економіки. Досить часто міжнародні інвестори при прийнятті рішень про здійснення інвестування значною мірою спираються саме на міжнародні рейтинги інвестиційної привабливості, що публікуються різними міжнародними дослідними організаціями. В сучасній літературі досить часто наголошується на тому, що чим простіші і кращі умови ведення бізнесу, більш високий рівень конкурентоспроможності країни, вищий рівень економічної свободи тощо, тим більш привабливою є країна для іноземних інвестицій.

У роботах вітчизняних і зарубіжних вчених О.В.Носової[1], Н.А.Навроцької[2], А.О.Задої[3], Ю.Ю.Хватова[4], О.І. Маслака [5], Г.В. Бобилева[6] Є.В. Чубунова[7], Н.А. Плешакової[8], О.К. Малютіна [9], досліджувалися різні аспекти впливу рейтингів інвестиційної привабливості на фінансові потоки. Однак комплексного порівняльного аналізу

використання більшості міжнародних рейтингів для оцінки інвестиційної привабливості країни до теперішнього моменту не було здійснено.

Мета роботи полягає у проведеному порівняльному аналізі найбільш значущих міжнародних рейтингів, виявлення сильних та слабких сторін цих рейтингів, ступеня їх популярності, об'єктивності та обґрунтованості. Такими рейтингами для дослідження стали: міжнародний і світовий рейтинги конкурентоспроможності, економічної свободи, легкості ведення бізнесу, толерантності до корупції. Аналіз еволюції місць, що займає Україна в цих рейтингах, дослідження інвестиційного клімату у державі та його зміни в останні роки, надання практичних рекомендацій щодо вдосконалення державного регулювання інвестиційної привабливості країни, що в кінцевому випадку повинно призвести до зростання уваги до України з боку міжнародних інвесторів.

Досягнення поставленої мети у магістерській роботі реалізується через вирішення наступних задач:

- розкриття сутності інвестицій та аналізу обсягів прямих іноземних інвестицій у світі;
- визначення інвестиційного клімату та його складових: інвестиційного потенціалу та інвестиційних ризиків;
- аналіз сучасних підходів використання міжнародних рейтингів для оцінки інвестиційної привабливості країни;
- дослідження основних міжнародних рейтингів оцінки інвестиційної привабливості країн та визначення місця України у них;
- узагальнення світового досвіду в питаннях покращення інвестиційної привабливості країни та розробка рекомендацій щодо покращення інвестиційної привабливості вітчизняної економіки.

Об'єктом магістерського дослідження є міжнародні рейтинги інвестиційної привабливості країн та місце України у цих рейтингах.

Предметом магістерського дослідження є дослідження складових міжнародних рейтингів інвестиційної привабливості країн, обсягів прямих іноземних інвестицій, які отримують країни.

Методологія дослідження ґрунтується на загальнонаукових методах пізнання, а саме: абстракції, аналізу і синтезу, дедукції та індукції, логічного й історичного аналізу, економіко-статистичних методах, соціологічних методах досліджень і графічному методі. Вибір зазначених методів забезпечив логіку проведення дослідження.

Матеріалами для дослідження стали звіти Міжнародних і національних статистичних організацій, нормативно-правові акти, аналітичні дані, вітчизняні та зарубіжні монографічні і періодичні видання з питань міжнародних рейтингів інвестиційної привабливості країн.

Наукова новизна одержаних результатів та особистий внесок автора в узагальненому вигляді полягають у розкритті особливостей різних міжнародних індексів, виявлення ступеня їх об'єктивності і обґрунтованості, аналізі позицій, що займає Україна в цих рейтингах, наслідків їх дії, що знайшло відображення в отриманні таких конкретних нових наукових рішень:

- представлено комплексне дослідження позиції України у п'яти відомих міжнародних рейтингах: рейтингу легкості ведення бізнесу, індексу глобальної конкурентоспроможності, індексу економічної свободи, корупційного індексу, світового рейтингу конкурентоспроможності у динаміці 2014-2020 рр;
- дістало подальшого розвитку дослідження показника сприятливого інвестиційного клімату: стабільна макроекономічна та політична ситуація; сприятлива законодавча база; наявність розвиненої інфраструктури. Важливим фактором, що впливає на формування привабливого інвестиційного клімату є, крім загальновідомих, місткість національного ринку країни та зростання купівельної спроможності населення на внутрішньому ринку;

- поглиблено визначення причин, що негативно впливають на інвестиційну привабливість України, а саме: зарегульоване й не сприятливе бізнес-середовище, високі інвестиційні ризики, макроекономічна нестабільність та широкомасштабна фінансово-економічна криза; з'ясовано, що найбільш негативно на інвестиційну привабливість в Україні впливає імітаційний характер проведення ринкових реформ, відсутність реального правового захисту бізнесу, монополізація ринків та захоплення влади олігархами з їх негативною впливом на державні структури, корупція;
- дістало подальшого розвитку теорія державного регулювання інвестиційної привабливості країни: обґрунтовано необхідність створення індустріальних парків, які стали основою інноваційних стратегій розвитку багатьох країн чи їх окремих регіонів; спрощення процедури приєднання до електромереж; зрозумілість, справедливість і простота податкової та митної систем; подолання корупції; стабільність цінового та валютного середовища; розвиток банківської системи та фінансового ринку загалом; зростання купівельної спроможності населення;
- досліджено взаємозв'язок між обсягами залучення ПІІ першої 20-ки країн світу та їх місцем у основних міжнародних рейтингах: легкості ведення бізнесу, рейтингу економічної свободи, глобальної конкурентоспроможності, індексі корупції, світовому рейтингу конкурентоспроможності; встановлено, що відповідний взаємозв'язок існує лише для 50% країн, що досліджувалися, причому з високим рівнем кореляції лише для 20% країн; ще для 30% країн ця залежність як така, напевно існує, проте, досить часто, окремі показники вибиваються з загальної логіки відповідного взаємозв'язку; а ще для 50% країн списку відповідний взаємозв'язок не вдалося встановити; зазначено, що вказані міжнародні рейтинги - це тільки деякі із факторів, які визначають привабливість країни для прямих іноземних інвестицій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що одержані результати магістерської роботи можуть бути використані:

- у законотворчій діяльності уряду країни, який здійснює контроль над інвестиційною привабливістю країни в цілому, та її регіонів зокрема;
- науковими закладами у подальших дослідженнях покращення стану інвестиційної привабливості національної економіки;
- вищими учбовими закладами при викладанні таких, зокрема, дисциплін, як «Міжнародна економіка», «Державне регулювання економіки», «Міжнародні інвестиційні стратегії» тощо.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ КРАЇНИ

1.1. Сутність інвестицій та аналіз обсягів ПІІ у світі

Вчені сходяться на думці, що категорія інвестиції є базовою для економічного зростання країни. Як свідчить світовий досвід, національні економіки більшості країн світу, не спроможні швидко і ефективно вирішувати проблеми свого економічного зростання. Самостійні економічні перетворення, без залучення і ефективного використання іноземних інвестицій не дають бажаного ефективного результату. З активною інвестиційною діяльністю пов'язується стрімке економічне піднесення «нових індустріальних країн», в основному Азії.

Міжнародний досвід переконує, що найбільш ефективними у глобальних координатах є ті національні стратегії, які мають довгостроковий характер, високу адаптивність до глобальної нестійкості й динамічних змін, забезпечуючи максимальну гармонізацію національних і корпоративних інтересів. Їх реалізує група найбільш розвинених держав - лідерів, що формують конфігурацію ядра міжнародної економічної системи, ухвалюють управлінські рішення на світовій арені та визначають ключові тренди глобального економічного розвитку[10, с.18].

Міжнародні інвестиції відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування як окремих національних економік, так і світової економіки в цілому. Багато країн мають обмежені внутрішні ресурси, тому залучення іноземного капіталу є важливою складовою для розвитку національної економіки та зовнішньоекономічних відносин будь-якої країни. Міжнародні інвестиції — це капітал, що експортується з однієї країни і вкладається в підприємство або справу за кордоном, тобто на території іншої країни.

В загальному розумінні інвестиції це вкладення капіталу в різні галузі економіки. Інвестиціями можуть бути грошові, майнові, науково-технічні та інтелектуальні цінності, які інвестори вкладають в який-небудь об'єкт різних

видів діяльності в різних країнах з метою отримання максимального прибутку.

Інвестиції, як економічна категорія, здійснюють ряд важливих функцій, без яких неможливо уявити розвиток економіки. Вони сприяють сталому розвитку економіки, оновленню матеріально-технічного базису, збільшенню обсягів виробництва та підвищенню національного добробуту в цілому.

На мікрорівні інвестування направлене на встановлення нормальної роботи підприємства, стабільного фінансового стану і максимізацію прибутку. Інвестиції сприяють забезпеченню конкурентоспроможності товарів і послуг, допомагають позбавитися від наслідків морального і фізичного зносу основних фондів, придбанню цінних паперів і вкладанню коштів в активи інших підприємств, проведення природоохоронних заходів і т.д.

На макрорівні – інвестиції виступають базою для ведення політики розширеного виробництва, прискорення науково-технічного прогресу, підвищення якості продукції та її конкурентоспроможності, перебудови структури економіки та налагодження розвитку всіх її галузей, створення необхідної сировинної бази промисловості, розвитку соціальної сфери, вирішення проблем обороноздатності країни і її безпеки, проблем безробіття, охорони навколишнього середовища і т.д.

Об'єктом інвестиційної діяльності може бути будь-яке майно, в тому числі основні фонди і обігові кошти в усіх сферах господарського комплексу, цінні папери, цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права[11, с.8].

Суб'єктами інвестиційної діяльності (інвесторами і учасниками) виступають громадяни і юридичні особи країни та іноземних держав, а також держава в особі урядів [11].

Таким чином, інвестиції виконують три основні функції в процесі розширеного відтворення: по–перше, забезпечують економічне зростання і якісне оновлення основних фондів на рівні як окремого підприємства, так і національної економіки в цілому; по-друге, за рахунок інвестиційних

ресурсів здійснюються прогресивні структурні зміни в суспільному виробництві, що стосуються важливих макроекономічних пропорцій; по-третє, за допомогою інвестицій реалізуються досягнення науково-технічного прогресу і здійснюється підвищення ефективності виробництва як на мікро-, так і макрорівні.

Міжнародна інвестиційна діяльність— це послідовна сукупність дій її суб'єктів (інвесторів та учасників) із втілення інвестицій з метою отримання прибутку. Кожна країна як суб'єкт інвестиційної діяльності визначає правові, економічні та соціальні умови цієї діяльності у своєму законодавстві[11].

Учасники будь-якого інвестиційного процесу повинні мати мотивацію в його організації та досягненні ефективних результатів. Мотивація міжнародного інвестування може полягати в наступних чинниках:

- Забезпечення перспективи стійкого інтересу міжнародних інвесторів до країни;
- Макроекономічна стабільність для розвинених держав;
- Отримання прибутку за кордоном;
- Розвиток міжнародних корпорацій;
- Розвиток глобального фінансового ринку;
- Доступ до національних ринків ресурсів;
- Зменшення ризику спаду виробництва за допомогою географічного урізноманітнення асортименту продукції що виробляється;
- Розповсюдження нових технологій та лідерство окремих країн у їх розвитку;
- Іноземне інвестування може допомогти інвесторам стати конкурентоспроможним лідером на ринку країни – імпортеру капіталу.

Зрозумілим є те, що для інвестиційної діяльності існують певні ризики. Тому інвестор обов'язково оцінює свої можливості та зовнішні фактори, які відносяться до об'єкту інвестування і впливають на нього. До ризиків, пов'язаних з міжнародними інвестиціями можна віднести наступні:

- Ризики національного ринку (Специфіка організації відносин на ринку всередині країни інвестування);
- Політичні ризики (Зміни, які стосуються інвестиційного клімату країни інвестування. Це можуть бути зміни податкової політики, можливість перерозподілу активів, обмеження валютних операцій, ну і, звичайно, політична нестабільність);
- Валютні ризики (Нестабільність та різкі зміни валютного курсу, обмеження при проведенні валютних операцій тощо).

Класифікація міжнародних інвестицій відбувається за багатьма ознаками, але виділяють дві основні форми міжнародних інвестицій: прямі іноземні інвестиції та портфельні інвестиції.

Прямі іноземні інвестиції — це вкладення капіталу та безпосереднє сприяння отриманню прибутку від реалізації підприємницьких здібностей, які зумовлені довгостроковим економічним інтересом і забезпечують певний контроль інвестора над об'єктом інвестування [12].

Портфельні інвестиції — це, як правило, вкладення капіталу в цінні папери з метою отримання доходу. Такі інвестиції не забезпечують реального контролю інвестора над об'єктом інвестування[12].

Головною метою будь-яких міжнародних інвестицій незалежно від їх форми є бажання вкласти капітал у ту країну та в ті цінні папери, в яких він буде приносити максимальний прибуток. Найбільш сприятливою формою міжнародних інвестицій для країни-реципієнта є прямі іноземні інвестиції. Прямі іноземні інвестиції, на думку Є.В.Чубунова [7], сприяють втіленню технологічних новинок, що забезпечують зростання науково-технічного потенціалу і стимулюють економічний розвиток, що дозволяє здійснювати структурну перебудову і модернізацію виробництв в умовах сучасного глобального економічного простору.

Згідно із Законом України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.91 [13], інвестиції — це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в

результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект. Інвестиційна діяльність – це сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій [13]. Інвестиційна привабливість – це сукупність об'єктивних і суб'єктивних умов, що сприяють або перешкоджають процесу інвестування національної економіки на макро-, мезо-і мікрорівнях.

Слід зазначити, що попит на інвестиції на світовому ринку капіталу постійно зростає і суттєво перевищує пропозицію. Значна частина країн, що спрямовані на економічне зростання, намагаються створити найкращі умови для отримання інвестицій і внутрішніх, і іноземних. Не винятком у цьому питанні є і Україна, оскільки іноземне інвестування в Україну наразі знаходиться на досить низькому рівні, з одного боку, через світову економічну кризу, в умовах якої попит на фінансування значно перевищує його пропозицію, з іншого – через несприятливість інвестиційного клімату в Україні загалом.

Сучасне регуляторне середовище для вітчизняного бізнесу формується у складних умовах. Перманентні економічні та політичні кризи, які тривають більш ніж чверть століття, дестабілізують країну, посилюють проблеми в економіці, веденні бізнесу та ускладнюють надходження інвестицій. Показовим є те, що кумулятивний показник прямих іноземних інвестицій (ПІІ) навіть в період стабільного економічного зростання (2000-2007 рр.) суттєво поступався аналогічному показнику країн Центральної і Східної Європи, а на душу населення був на порядок нижчий.

А сучасні тенденції 2020 р. виявилися ще більш складними. Так у Звіті Конференції ООН з торгівлі і розвитку організації ЮНКТАД про світові інвестиції за 2020 р. (World investment report 2020) акцентується увага на прогнозі про падіння загального обсягу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у 2020 р. на 40% від їх оцінки у 1,54 трлн. дол. у 2019 р. [14, с.20]. Це призведе до падіння ПІІ до величини нижче 1 трлн. дол., що матиме місце вперше з

2005 р. Крім того це падіння продовжиться і в 2021 р. на рівні 5-10 %, як результат політичної і торгової напруженості і загальної невизначеності в макроекономічних прогнозах. Звертає на увагу той факт, що навіть після світової економічної кризи 2008 р. у 2009 р. рівень ПІІ склав 1,2 трлн. дол, що на 300 млрд. дол. більше, ніж за прогнозом у 2020 р. У 2021 р. очікується падіння ПІІ до 60% у порівнянні з 2015 р. з 2 трлн. дол. до менш ніж 900 млрд. дол. Нижня межа прогнозу подальшої стагнації у 2022 р. залишає вартість глобальних ПІІ значно нижче рівня докризового 2019 р.

Тому умови торгівлі та інвестиційна політика урядів у кризових умовах будуть суттєво впливати на прийняття рішень інвесторами.

Очікується, що притік ПІІ у країни з перехідною економікою знизиться на 30-45% [14, с.27]. Вартість проектів, заснованих на природно-сировинній базі цих країн також постраждають і будуть переглянуті в сторону зменшення, оскільки матиме місце низький попит.

Падіння обсягів ПІІ пояснюється кризою у світовій економіці, викликаною пандемією коронавірусу COVID-19. Але не лише пандемія коронавірусу негативно вплинула на ПІІ. До таких причин слід додати: нову промислову революцію, зміщення політики у бік економічного націоналізму, стійкі тенденції, які усукупності мализначний вплив на динаміку ПІІ.

Крім того на сьогодні світовий ринок прямих інвестицій є досить монополізованим – лише 20 країн світу отримують близько 80% усіх інвестицій. Із 1,5 трлн. дол. США інвестицій у 2019 р. близько 1,2 трлн. дол. США надійшли у 20 країн, а лише 0,3 трлн. дол. США у інші 183 країни. Частка України у світових обсягах інвестицій є досить низькою й у 2019 р. становила лише 0,2% [14, с.72].

Прогнози ЮНКТАД означають, що в сучасних умовах усі країни, у тому числі і Україна, повинні значну увагу приділяти формуванню ефективної інвестиційної політики, яка повинна бути здатною не тільки усунути руйнівні соціально-економічні наслідки пандемії коронавірусу COVID-19, а й максимально покращувати інвестиційний клімат в державі, який би викликав

зацікавленість як з боку національних, так і іноземних інвесторів. У боротьбі з пандемією коронавірусу уряди всіх країн світу прагнуть утримати та залучити додаткові іноземні інвестиції. Наряду з цим вони надають фінансову підтримку національним підприємствам, малим і середнім фірмам, які значною мірою постраждали від пандемії. Також уряди країн підтримують ті національні підприємства, які можуть зробити важливий вклад у боротьбі з COVID-19.

1.2. Інвестиційний клімат та його складові: інвестиційний потенціал та інвестиційні ризики

При прийнятті рішення про інвестування в ту чи іншу країну іноземний інвестор перш за все оцінює її інвестиційну привабливість.

Відомо, що інвестиційна привабливість, в основному, розглядається як узагальнююча характеристика переваг і недоліків для здійснення іноземних інвестицій з позицій інвестора, які формують позитивний або негативний інвестиційний клімат країни.

Поняття інвестиційного клімату включає в себе цілу систему факторів, які є показниками ділової привабливості країни. Без знань про особливості інвестиційного клімату неможливо спрогнозувати можливі ризики і очікуваний прибуток від інвестиційного проекту.

Інвестиційний клімат — це комплекс політичних, соціально-економічних, фінансових, соціально-культурних, організаційно-правових і географічних факторів, які притаманні певній країні і визначають ступінь її привабливості для іноземного інвестора.

Слід зазначити, що чинники, які визначають інвестиційний клімат, а відтак і інвестиційну привабливість країни можуть бути як об'єктивними, так і суб'єктивними, а також вони можуть здійснювати вплив позитивного чи негативного характеру, тобто сприяти процесу інвестування національної економіки чи навпаки стримувати цей процес. Вказані чинники, як правило,

піддаються адекватній кількісній оцінці, а отже і порівняльному аналізу, який дозволяє визначити рівень інвестиційної привабливості економіки держави. Інвестиційний клімат є надважливою складовою інвестиційної привабливості, оскільки він суттєво впливає на інвестиційні процеси на всіх рівнях економіки (макро, мезо, та мікрорівні).

Ранжування національних економік заіндексом інвестиційного клімату слугує узагальнюючим показником їх інвестиційної привабливості.

Натепер існує багато модифікацій поняття інвестиційна привабливість. Їх поява була обумовлена специфікою та традиціями різних економічних шкіл та течій. Можна сказати, що поняття інвестиційна привабливість вдосконалювалося і розширювалося одночасно з розвитком суспільства.

В сучасних умовах поняття «інвестиційної привабливості» є занадто всебічним, щоб дати йому єдине та вичерпне визначення. Проаналізуємо та систематизуємо визначення інвестиційної привабливості країни, що були знайдені нами в економічній літературі.

Таблиця 1.1

Підходи до визначення категорії «інвестиційна привабливість країни»
в економічній літературі

Автор	Визначення категорії
Райзберг Б.А. [15]	економічні, політичні, фінансові умови, що спричиняють вплив на залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій в економіку
Філіпенко А. С. [16]	Сукупність об'єктивних і суб'єктивних умов, що характеризують привабливість даного економічного середовища для вітчизняних та зарубіжних інвесторів
Удалих О. О. [17]	Це узагальнена характеристика сукупності соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних передумов, що визначають привабливість держави для інвестування
Вербіцька І.І.[18]	сукупність різноманітних чинників, які характеризують доцільність вкладення капіталу в конкретну країну

СушиноваС. Е. [19]	Узагальнена характеристика сукупності соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних передумов, що зумовлює привабливість та доцільність інвестування в економіку держави
Носова О.В. [1]	Ступінь сприятливості ситуації, що складається в тій чи іншій країні, стосовно інвестицій, що могли б бути зроблені в країну
Навроцька Н. А. [2]	сукупність політичних, фінансово-економічних, соціокультурних, організаційно-правових та природно-географічних факторів, що визначають якість підприємницького потенціалу й ступінь можливих ризиків при вкладенні інвестиційних ресурсів у національні проекти соціально-економічного розвитку.
В. А. Пахомов [20]	це сукупність характеристик, що дозволяє потенційному інвестору оцінити, наскільки той або інший об'єкт інвестицій привабливіший від інших для вкладення наявних коштів. Ступінь інвестиційної привабливості є визначальною умовою активної інвестиційної діяльності, а отже, і ефективного соціально-економічного розвитку регіональної економіки

Звертає на увагу той факт, що визначення інвестиційної привабливості, що приведені в таблиці 1.1, в більшій мірі характеризують макроекономічні аспекти стану національної економіки. В той же час не слід залишати поза увагою мікроекономічний аспект. Так, досить часто під інвестиційною привабливістю розуміють кількісну і якісну характеристику зовнішнього і внутрішнього середовищ об'єкта потенційно можливого інвестування.

Інвестиційна привабливість окремих регіонів є інтегральною характеристикою цих окремих регіонів країни з позиції інвестиційного клімату, рівня розвитку інвестиційної інфраструктури, можливостей залучення інвестиційних ресурсів та інших чинників, які істотно впливають на формування дохідності інвестицій та інвестиційних ризиків тощо. Інвестиційна привабливість підприємства є комплексом якісних і кількісних показників, що всебічно оцінюють спроможність примноження інвестованого капіталу і є похідною характеристикою від інвестиційного клімату в державі, і як інтегральний показник, що формується під впливом

чинників прямого і непрямого впливу, визначає бажання чи відмову інвестора вкладати кошти в такий об'єкт, як підприємство.

Ступінь інвестиційної привабливості є визначальною умовою активної інвестиційної діяльності, а, отже, і позитивного соціально-економічного розвитку економіки держави загалом.

На нашу думку слід виділяти базові компоненти інвестиційної привабливості країни та набуті компоненти інвестиційної привабливості. До базових компонентів слід віднести:

природно-ресурсний потенціал, кліматичні умови, географічне положення, чисельність населення. До набутих компонентів інвестиційної привабливості відносяться:

наявність розвинутої інфраструктури, ефективність роботи державного апарату, відповідне законодавче та інституційне забезпечення (див. Рис.1.1).

Мінімальними вимогами при формуванні показника сприятливий інвестиційний клімат є: стабільна макроекономічна та політична ситуація; сприятлива законодавча база; наявність розвинутої інфраструктури. Досить цікавою є думка про те, що одним з досить важливих факторів який впливає на формування привабливого інвестиційного клімату є, наприклад, зростання купівельної спроможності населення на внутрішньому ринку. Цю думку, зокрема, поділяє С. В. Ледяєва [21, с. 14].

Про Україну до цих пір говорять як про державу з величезним, але не використаним повною мірою потенціалом. Важливими причинами, чому Україна не скористалася своїм потенціалом, називають зарегульоване й не сприятливе бізнес-середовище та високі інвестиційні ризики. Крім того на інвестиційну привабливість України негативно впливає макроекономічна нестабільність та широкомасштабна фінансово-економічна криза.

Інвестиційні ризики характеризуються рівнем невизначеності щодо одержання прибутку (доходу) від інвестицій і є передумовою прийняття інвестиційного рішення [18]. Тобто інвестиційні ризики вказують на невизначеність прогнозів, щодо одержання прибутків від інвестицій і

включають в себе значну кількість факторів, що виникають під впливом зовнішніх і внутрішніх умов, ситуацій та перспектив розвитку.

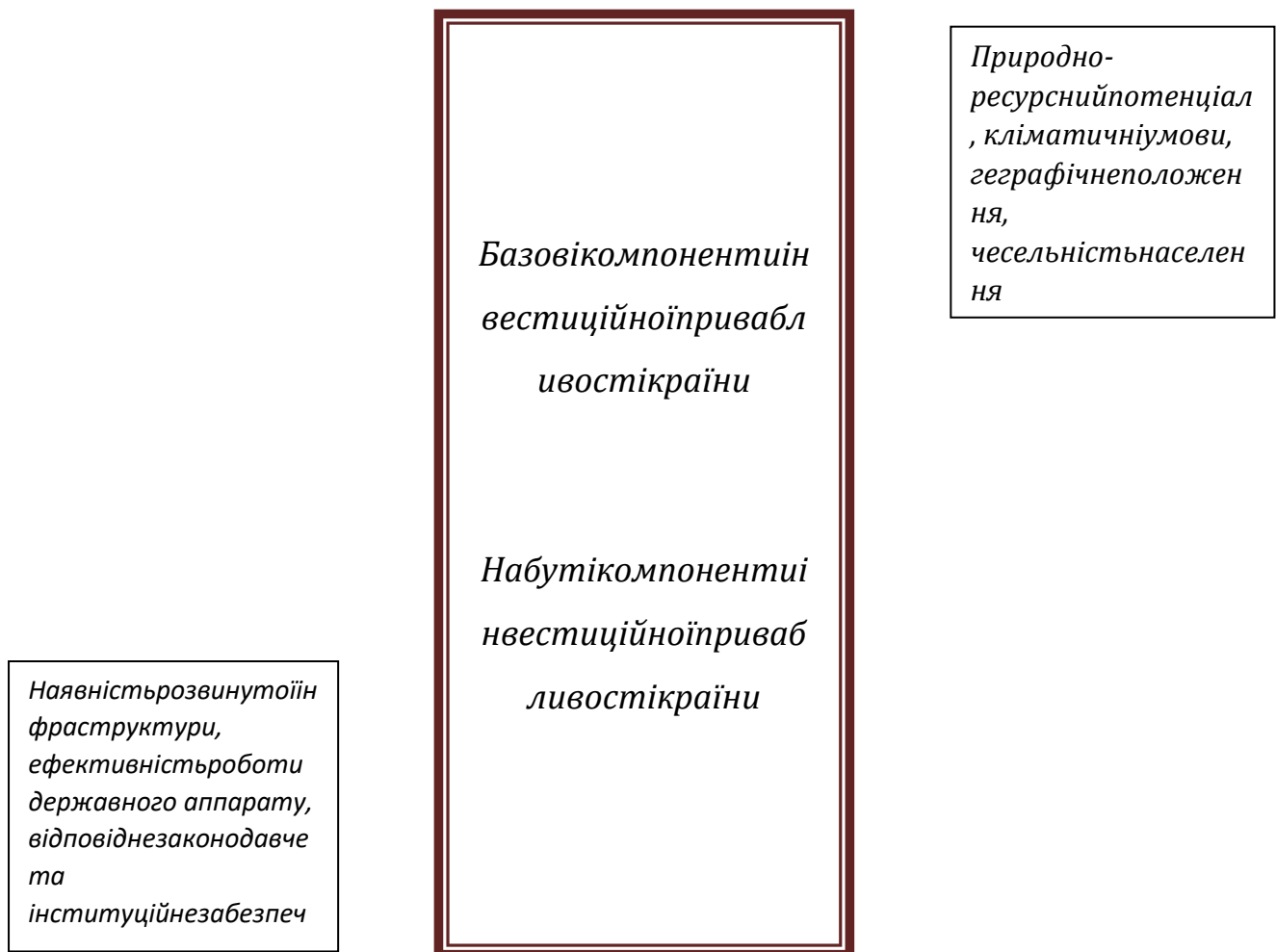

Рис. 1.1. Компоненти інвестиційної привабливості країни (розроблено автором)

Знову ж , що стосується інвестиційної діяльності в Україні, то вона є, суттєвою мірою, ризиковою, що обумовлено падінням основних макроекономічних параметрів розвитку економіки, девальвацією курсу національної валюти, збільшенням зовнішнього боргу та інфляції, зниженнями рівня рентабельності діючих виробництв, зменшенням купівельної спроможності населення, внаслідок зниження їх реальних доходів, зменшенням обсягів інвестиційних ресурсів, недосконалим господарським механізмом і наявністю значної частки тіньової економіки

З іншої сторони, що стосується інвестиційної привабливості України, то вона безумовно присутня, але в основному за рахунок базових компонентів інвестиційної привабливості (див. рис.1.1), оскільки країна має:

- привабливе географічне розташування у центрі Європи;
- різноманітний природно-ресурсний потенціал;
- сприятливі кліматичні умови;
- значну чисельність населення, яка оцінюється різними експертами в обсягах приблизно 40 млн. чол., або навіть більше 40 млн. чол., і відповідно ємність ринку;
- досить високий рівень освіти населення;
- широкий спектр можливостей для ведення бізнесу;
- наявність угод про вільну торгівлю, що теоретично надають доступ до багатьох ринків у світі, можуть забезпечити швидке зростання інвестицій у багатьох секторах економіки.

1.3. Сучасні методики оцінки інвестиційної привабливості країни

Важливим чинником залучення міжнародних інвестицій є імідж країни на міжнародній арені, можливість отримання значних прибутків, позиція у провідних рейтингових дослідженнях, досвід інших інвесторів ведення інвестиційної діяльності у країні тощо.

Нині існує дуже багато систем та інструментів, за допомогою яких здійснюється оцінка інвестиційної привабливості країн. Одним із таких інструментів є використання міжнародних рейтингів.

Міжнародні рейтинги є дуже важливими джерелами інформації для великих світових компаній та інвестиційних фондів, вони є показниками оцінки стану інвестиційної привабливості країни на конкретну дату і дають характеристику різним складовим економічного, соціального, правового процесів у державі. Ці рейтинги дають дуже хороший орієнтир інвесторам щодо визначення найбільш привабливих країн для вкладення капіталу.

Такі рейтинги будуються на базі макроекономічних показників, статистичних даних та опитувань керівників підприємств. Крім цього використовуються різні показники, які розраховуються за певною методикою і узагальнюють найбільш значимі складові оцінки. Рейтинги формують підсумкові значення всіх досліджень, це дає можливість порівнювати дані країн між собою.

Існує значна кількість методик, які використовуються для оцінки інвестиційної привабливості країни. Найбільш відомі з них – методики, що використовуються Світовим економічним форумом (WorldEconomicForum) в Давосі і Міжнародним інститутом розвитку менеджменту в Лозанні (IMD). Крім того, Світовий банк щорічно проводить дослідження «Ведення бізнесу» Doingbusiness, а Фонд «HeritageFoundation» разом з газетою «WallStreetJournal» складають Індекс економічної свободи. Гарним допоміжним індексом інвестиційної привабливості/непривабливості є індекс Толерантності до корупції (CorruptionperseptionIndex), що розраховується TransparencyInternational.

В даному параграфі коротко охарактеризуємо історію виникнення міжнародних рейтингів. Що стосується аналізу та методики розрахунку вказаних рейтингів, то вони будуть розглянуті у наступному розділі.

Всесвітній економічний форум (ВЕФ) щорічно, починаючи з 1979 р. публікує «Доповідь про глобальну конкурентоспроможність» (GlobalCompetitivenessReport). Доповідь готується міжнародною групою експертів під керівництвом професорів Клауса Шваба (KlausSchwab) та Ксав'є Сала-і-Мартіна (XavierSala-i-Martin).

Всесвітній економічний форум (ВЕФ) – це незалежна і некомерційна громадська організація, яка вважає своєю місією прагнення до поліпшення стану світу на основі партнерства між державою і приватним сектором. ВЕФ організовує зустрічі і обмін думками політичних, ділових, наукових і інших лідерів суспільства. Штаб-квартира ВЕФ розташована в Женеві, Швейцарія. Щорічні зустрічі з 1971 р. проводяться в Давосі.

Конкуентоспроможність країни – це набір інститутів, політичних заходів і факторів, що обумовлюють рівень продуктивності, що вимірюється як величина створеного валового внутрішнього продукту на душу населення країни. Рівень продуктивності, в свою чергу, визначає рівень добробуту, а також прибутковість інвестицій, яка є двигуном майбутнього економічного розвитку. Таким чином, більш конкурентоспроможна економіка буде розвиватися швидше.

У Доповіді про глобальну конкурентоспроможність досліджуються основні фактори і механізми їх взаємодій, які визначають рівень сьогоденного і майбутнього добробуту окремої країни порівняно з іншими країнами. Доповідь спрямована на оцінку основних переваг і слабких сторін кожної з країн, що дозволяє зацікавленим учасникам вибирати напрямки дій для вирішення проблем і створення більш широких можливостей.

З 2004 р. у Доповіді наводиться рейтинг країн на основі «Глобального індексу конкурентоспроможності» (GlobalCompetitivenessIndex, GCI). GCI вимірюється в балах від 1 (найгірший результат) до 100 (кращий результат). Розрахунок індексу спирається на статистичні дані і результати анкетного опитування керівників понад 14 тис. підприємств із 144 країн світу [23].

Проаналізувавши значну кількість міжнародних рейтингів, ми склали узагальнену таблицю Міжнародних рейтингів оцінки інвестиційної привабливості

Таблиця 1.2

Міжнародні рейтинги оцінки інвестиційної привабливості країн. Дані 2019 р.

Назва	Індекс глобальної конкурентоспроможності	Світовий щорічник конкурентоспроможності	Доклад «Ведення бізнесу»	Індекс економічної свободи
Хто створює (публікує)	Всесвітній економічний форум (WorldEconomicForum) у Давосі	Інститут розвитку менеджменту (IMD) в Лозані	Всесвітній банк (WorldBank)	Газета The Wall Street Journal і центр «Фондспадщини» (The Heritage Foundation).
Адреса сайту	weforum.org	imd.org	doingbusiness.org	heritage.org/index
Предмет	КС країн	КС країн	Умови ведення бізнесу	Умови ведення бізнесу

Дата створення	1979	1989	2003	1995
Кількість показників	103	331	9/36	10/36
Доля статистики	1/3	2/3	Оціночний	1/5
ВВП	Ринковий курс	Використовує обидва	Ринковий курс	Перерахований по ПКС
Перша п'ятірка країн	Швейцарія Швеція Сингапур США Германія	Гонконг США Сингапур Швеція Швейцарія	Сингапур Гонконг Новая Зеландія Великобританія США	Гонконг Сингапур Австралія Новая Зеландія Швейцарія
Кількість країн	141	63	190	180
Місце України	85	54	71	147
Переваги	Велика кількість країн	Багато статистики	Зв'язок з практикою Велика кількість країн	Велика кількість країн Врахування корупції
Недоліки	Мало статистики	Мала кількість країн Платний	Мала кількість показників в. Не враховує корупцію	Похідний характер. Різна методика розрахунку показників

Складено за: [23-25; 27]

Рейтинги, які оцінюють інвестиційну привабливість країни можуть спеціалізуватися на дослідженні як країн з усього світу в цілому так і окремих його частин. Так, зокрема рейтинг Глобальної конкурентоспроможності складається із 111 показників, а інший рейтинг конкурентоспроможності Світовий щорічник конкурентоспроможності аж із 331 показника. При цьому перший рейтинг включає 141 країну, а другий лише 63 країни.

Досить відомими є також рейтинги компаній «Moody'sInvestorService, Inc.», «Standard andPoor'sCorporation» (для американського ринку), «FitchRatingsLtd.» (його послугами користуються в основному європейські країни), та «Rating&InvestmentInformationInc.» (для країн Азії).

Таким чином, дослідження інвестиційного клімату та його складових інвестиційного потенціалу та інвестиційних ризиків, проведене у першому розділі дозволило нам отримати наступні висновки:

1. Необхідною і визначальною умовою активної інвестиційної діяльності є наявність інвестиційної привабливості країни, яка складається з базових та набутих компонентів інвестиційної привабливості. При цьому до базових компонентів слід віднести: природно-ресурсний потенціал, кліматичні умови, географічне положення, чисельність населення. До набутих компонентів інвестиційної привабливості відносяться: наявність розвинутої інфраструктури, ефективність роботи державного апарату, відповідне законодавче та інституційне забезпечення тощо. Нажаль в Україні інвестиційна привабливість присутня в основному за рахунок базових компонентів.

2. Сучасними методиками оцінки інвестиційної привабливості країни є дослідження її позицій у провідних міжнародних рейтингових дослідженнях, таких як: рейтинг легкості ведення бізнесу, індекс економічної свободи, індекс глобальної та світової конкурентоспроможності, індекс корупції тощо. Дані рейтинги будуються на базі макроекономічних показників, статистичних даних та опитувань керівників підприємств.

3. Чинники, які визначають інвестиційний клімат, а відтак і інвестиційну привабливість країни можуть бути як об'єктивними, так і суб'єктивними, а також вони можуть здійснювати вплив позитивного чи негативного характеру, тобто сприяти процесу інвестування національної економіки чи навпаки стримувати цей процес. Вказані чинники, як правило, піддаються адекватній кількісній оцінці, а отже і порівняльному аналізу, який дозволяє визначити рівень інвестиційної привабливості економіки держави.

РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГІВ ДЛЯ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ КРАЇНИ

2.1. Дослідження рейтингу DoingBusiness. Аналіз показника в Україні.

Один з найвпливовіших рейтингів оцінки інвестиційної привабливості це рейтинг DoingBusiness, який визначає індекс легкості ведення бізнесу. Це щорічне дослідження, яке проводиться міжнародною фінансовою корпорацією групи Світового банку під керівництвом економіста Симеона Дянкова, та здійснює оцінку простоти ведення підприємницької діяльності у 190 країнах світу за десятьма показниками.

Проект «Ведення бізнесу», реалізація якого почалася у 2002 році, присвячений діяльності національних малих і середніх підприємств та оцінці нормативних актів, що регулюють їх діяльність протягом усього життєвого циклу. Методика дослідження «Ведення бізнесу» та типова модель аналізу витрат є єдиними типовими інструментами, що застосовуються в самих різних країнах для оцінки впливу держави на діяльність підприємств.

Рейтинг публікується починаючи з 2003 року, Дані для рейтингу наступного року починають збирати весною, а публікують в кінці жовтня поточного року.

В процесі дослідження відбувається збір і аналіз різноманітних кількісних даних для порівняння умов ведення та регулювання підприємницької діяльності між країнами і в динаміці, тим самим проект «Ведення бізнесу» стимулює країни до більш ефективного регулювання підприємницької діяльності, забезпечує вимірні орієнтири для проведення реформ і слугує ресурсом для науковців, журналістів, дослідників з приватного сектора та інших осіб, які цікавляться діловим кліматом в кожній країні[1].

На відміну від інших схожих досліджень, Індекс легкості ведення бізнесу формується тільки на вивченні і поєднанні відповідно до категорій законів, правил і постанов, які мають відношення до ведення підприємницької діяльності. Цей індекс не звертає увагу на більш узагальнені умови, такі як

рівень прибутковості бізнесу, політична ситуація в країні, інфляція, рівень злочинності, стан економіки, інфраструктури і т.д.

Індекс легкості ведення бізнесу складається з десяти внутрішніх показників [24]:

1. Реєстрація підприємства
2. Отримання дозволів на будівництво
3. Підключення до системи електропостачання
4. Реєстрація власності
5. Отримання кредитів
6. Захист міноритарних інвесторів.
7. Оподаткування
8. Міжнародна торгівля
9. Забезпечення виконання контрактів
10. Закриття підприємства (процедура банкрутства)

Перші 10 позицій рейтингу DoingBusiness 2020(табл. 2.1) виглядають наступним чином [24]:

Таблиця 2.1

Рейтинг DoingBusiness 2020

Країна	Рейтинг легкості ведення бізнесу	Реєстрація підприємства	Отримання дозволів на будівництво	Підключення до системи електропостачання	Реєстрація власності	Отримання кредитів	Захист міноритарних інвесторів	Оподаткування	Міжнародна торгівля	Забезпечення виконання контрактів	Закриття підприємства
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Нова Зеландія	1	1	7	48	2	1	3	9	63	23	36
Сінгапур	2	4	5	19	21	37	3	7	47	1	27
САР, Гонконг, Китай	3	5	1	3	51	37	7	2	29	31	45
Данія	4	45	4	21	11	48	28	8	1	14	6
Республіка Корея	5	33	12	2	40	67	25	21	36	2	11

США	6	55	24	64	39	4	36	25	39	17	2
Грузія	7	2	21	42	5	15	7	14	45	12	64
Великобританія	8	18	23	8	41	37	7	27	33	34	14
Норвегія	9	25	22	44	15	94	21	34	22	3	5
Швеція	10	39	31	10	9	80	28	31	18	39	17

Перші два стовпчики це країна та її місце у рейтингу легкості ведення бізнесу. Стовпчики 3-12 це позиції цих країн за внутрішніми показниками, які і формують рейтинг і впливають на позицію країни в ньому.

Рейтинг легкості ведення бізнесу формується з десяти показників, кожен з цих показників розраховується відповідно певної кількості значень. Для забезпечення можливості порівняння експерти використовують чіткий перелік вихідних даних які необхідно враховувати при розрахунку того чи іншого показника. Результат дослідження отримують аналізуючи нормативні правові акти, і опитуючи підприємців. Опитування проводиться в кожній досліджуваній країні, до нього залучається дуже багато місцевих експертів, серед яких бізнесмени, політики, юристи, бухгалтери та інші експерти в різних сферах. Чим вища оцінка тим простіше регулювання бізнесу в країні, а захист прав власності сильніший[24].

Розглянемо окремо кожен із десяти показників, з яких складається рейтинг легкості ведення бізнесу:

1. Реєстрація підприємства.

Цей показник оцінює процес від подачі документів до початку діяльності, який необхідно пройти для реєстрації підприємства (Включає в себе кількість процедур, їх вартість, час і мінімальний капітал.

2. Отримання дозволів на будівництво.

Показник враховує всі процедури, які повинна пройти будівельна компанія, щоб побудувати складське приміщення, включаючи час і вартість проходження процедури.

3. Підключення до системи електропостачання

Враховуються всі процедури, через які має пройти підприємство щоб на постійній основі підключитися до системи електропостачання. Показник

включає в себе процедури від подачі заяви до остаточної поставки електроенергії, враховує необхідний час і вартість процедури.

4. Реєстрація власності

Показник визначається за урахуванням всієї послідовності процедур, які необхідно виконати щоб придбати об'єкт нерухомості, а також щоб отримати відповідні права власності і мати можливість далі використовувати це як власне майно. Крім всіх цих процедур ураховує ще необхідний для них час і вартість.

5. Отримання кредитів

Показник оцінює законні права позичальників і кредиторів по забезпечених операціях і обмін кредитною інформацією. Перший набір показників вимірює наявність певних положень, які полегшують надання позик в рамках законодавства про заставне забезпечення та неспроможність (банкрутство). Другий набір оцінює охоплення, обсяг і доступність кредитної інформації, яку можна отримати через постачальників послуг кредитної звітності, таких як кредитні бюро або кредитні реєстри.

6. Захист міноритарних інвесторів

Дослідження цього показника оцінює ступінь захисту міноритарних акціонерів у випадку конфлікту інтересів, а також прав інвесторів в корпоративному управлінні.

7. Оподаткування

Показник аналізує податки і обов'язкові відрахування, які підприємства мають сплачувати у відповідному році, а також адміністративну відповідальність, пов'язану зі сплатою податків і відрахувань, і процеси після подачі звітності та сплати податків.

8. Міжнародна торгівля

Показник оцінює часові та фінансові витрати при проходженні етапів, необхідних для організації і забезпечення експорту або імпорту товарів, а саме дотримання вимог до оформлення документів, дотримання вимог

прикордонного і митного контролю, а також транспортування товарів всередині країни.

9. Забезпечення виконання контрактів

Цей показник оцінює кількість процедур, час і витрати підприємства вирішення комерційної суперечки в місцевому суді. Також оцінюється індекс якості судочинства, який визначає чи окремо взята країна впровадила ряд хороших практик, що сприяють підвищенню якості та ефективності судової системи.

10. Закриття підприємства

Показник враховує часові і фінансові витрати, а також кінцевий результат процесу дозволу неплатоспроможності, в якому всі учасники є місцевими підприємствами. Також цей показник вивчає ефективність нормативно-правової бази, яка застосовується до процедур ліквідації та реорганізації підприємства.

При визначенні країни для інвестування важливо робити саме комплексну оцінку, яка містить в собі усі ці показники. Якщо розглядати рейтинг країн по кожному з показників окремо ми бачимо, наскільки різноманітні країни займають вищі позиції. Умовно кажучи, країна яка займає перше місце за одним показником може займати ледь не останнє місце за іншим показником. Саме тому щоб досягти ефективного інвестування необхідно розглядати перш за все загальну оцінку.

Обираючи країну для інвестування також важливо розглядати рейтинг у динаміці, для того щоб бачити наскільки стабільна або нестабільна ситуація з веденням бізнесу у тій чи іншій країні. В таблиці 2.2 наведена динаміка перших десяти країн рейтингу DoingBusiness впродовж 2010-2020 років [24]:

Таблиця 2.2

Динаміка рейтингу DoingBusiness 2010-2020 років

Країна	Рейтинг легкості ведення бізнесу										
	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Нова Зеландія	1	1	1	1	2	2	3	3	3	3	2
Сінгапур	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1
САР, Гонконг, Китай	3	4	5	4	5	3	2	2	2	2	3
Данія	4	3	3	3	3	4	5	5	5	6	6
Республіка Корея	5	5	4	5	4	5	7	8	8	16	19
США	6	8	6	8	7	7	4	4	4	5	4
Грузія	7	6	9	16	24	15	8	9	16	12	11
Великобританія	8	9	7	7	6	8	10	7	7	4	5
Норвегія	9	7	8	6	9	6	9	6	6	8	10
Швеція	10	12	10	9	8	11	14	13	14	14	18

Динаміка показує, що за 2010-2020 найбільш стабільні показники мав Сінгапур, достатньо стабільні показники Нової Зеландії. За ці роки Великобританія, Сполучені Штати Америки частково втратили свої позиції, а найбільший прогрес здійснила Республіка Корея – вона з 2010 по 2020 піднялася на 14 місць, а також Швеція, яка піднялася на 8 місць. Певною нестабільністю характеризуються показники Грузії.

Крім того, що динаміка показників дозволяє спостерігати за тим, які зміни в процесі ведення бізнесу відбуваються у країнах, вона ще допомагає зрозуміти наскільки влада країни готова реагувати на ці зміни і працювати над покращенням процесу ведення бізнесу у своїй країні.

Для української влади створення сприятливих інвестиційних умов для закордонних інвесторів є одним з ключових завдань, адже це є дуже важливою умовою для розвитку національної економіки. Не дивлячись на те, що нестабільність політичної і економічної ситуації в країні безпосередньо негативно впливає на залучення інвесторів, Україна не втрачає своїх позицій у рейтингу Doing Business, оскільки влада працює над покращенням умов ведення бізнесу.

Станом на 2020 рік Україна у рейтингу DoingBusiness займає 64 місце. В таблиці 2.3 наведено динаміку позицій України у рейтингу впродовж 2010-2020 років[24]:

Таблиця 2.3

Динаміка позицій України в рейтингу DoingBusiness 2010-2020 років

Країна	Рейтинг легкості ведення бізнесу										
	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Україна	64	71	76	80	83	96	112	137	152	145	142

Як можна побачити, впродовж останніх десяти років позиції України у рейтингу DoingBusiness незмінно зростають. До 2016 року відбувалося значне зростання (13-25 позицій на рік), а після 2016 року спостерігається певне сповільнення темпів щорічного покращення показника.

Для того, щоб оцінити ефективність виконаної роботи над покращенням інвестиційної привабливості України та процесу ведення бізнесу, необхідно звертати увагу на динаміку показників, з яких складається індекс легкості ведення бізнесу. Це допоможе не лише оцінити ефективність, а і звернути увагу на недоліки і слабкі місця серед показників. Динаміка показників України рейтингу DoingBusiness 2019 та 2020 років наведена у таблиці 2.4

Таблиця 2.4

Динаміка показників України у рейтингу DoingBusiness 2019- 2020 рр.

Показник	Рейтинг DoingBusiness 2019	Рейтинг DoingBusiness 2020	Зміна позицій
Реєстрація підприємства	56	61	-5
Отримання дозволів на будівництво	30	20	+10
Підключення до системи електропостачання	135	128	+7
Реєстрація власності	63	61	+2
Отримання кредитів	32	37	-5
Захист міноритарних інвесторів	72	45	+27
Оподаткування	54	65	-11
Міжнародна торгівля	78	74	+4

Забезпечення виконання контрактів	57	63	-6
Закриття підприємства (процедура банкрутства)	145	146	-1

Складено за: [24].

Порівняно з 2019 р., у 2020 р. загальний рейтинг України підвищився на 7 позиції. При цьому п'ять показників рейтингу продемонстрували зростання, і так само п'ять – зниження.

Зростання продемонстрували наступні показники:

1. Отримання дозволів на будівництво, з 30 до 20, на 10 позицій.
2. Підключення до системи електропостачання, з 135 до 128, на 7 позицій.
3. Реєстрація власності, з 63 до 61, на 2 позиції.
4. Захист міноритарних інвесторів, з 72 до 45, на 27 позицій.
5. Міжнародна торгівля, з 78 до 74, на 4 позиції.

Показники, які продемонстрували зниження:

1. Реєстрація підприємства, з 56 до 61, на 5 позицій.
2. Отримання кредитів, з 32 до 37, на 5 позицій.
3. Оподаткування, з 54 до 65, на 11 позицій.
4. Забезпечення виконання контрактів, з 57 до 63, на 6 позицій.
5. Закриття підприємства (процедура банкрутства), з 145 до 146, на 1 позицію.

Зростання або зниження показників відбувається у зв'язку з тим, наскільки вдало влада вносить зміни у сфері ведення бізнесу. Таким чином, в Україні у 2020 році відбулося зростання деяких показників як наслідок проведення відповідних реформ. Так, наприклад, показник «Отримання дозволів на будівництво» зріс через те, що відбулося спрощення отримання дозволу на будівництво внаслідок виключення вимоги необхідності найму зовнішнього спостерігача, а також появи системи онлайн повідомлень. Зниження показників говорить про те, що реформи були не ефективні або не проводились взагалі.

Отже, рейтинг DoingBusiness не лише надає інвесторам інформацію про потенційну країну для інвестування, але і стає певним стимулом для країн у здійсненні реформ, які направлені на покращення умов ведення бізнесу. Рейтинг надає для влади певні орієнтири для того, щоб вони знали в якому саме напрямку потрібно здійснювати реформування в першу чергу. Успішне проведення реформ приводить до того, що відбувається зростання певних показників індексу легкості ведення бізнесу, і як наслідок країна підіймає свої позиції в рейтингу та потенційно збільшується зацікавленість з боку інвесторів.

Таким чином, починаючи з 2005 року коли почали публікувати звіти досліджень і було опубліковано звіт «Ведення бізнесу 2005», було впроваджено понад 3800 реформ регулювання бізнесу в 190 країнах, оцінка яких здійснюється рейтингом. В останні роки реформи що реалізуються в країнах під впливом рейтингу «Ведення бізнесу» фокусуються на створенні підприємств, отриманні дозволів на будівництво, підключенні до системи електропостачання, а також на реформуванні системи оподаткування.

Звичайно, рейтинг має як свої переваги так і недоліки

До переваг можна віднести наступні:

1. Прозорість дослідження. Всі дані стосовно методів, процесу отримання інформації та показників і самі показники знаходяться у вільному доступі на офіційному сайті рейтингу DoingBusiness, кожна людина може відкрити його і подивитися там всю необхідну інформацію.
2. Дослідження має правильне формування вибірки показників, а також достатньо точно відтворює досліджуваний об'єкт, оскільки використовується законодавча база відповідної країни, а точність відповідей які дають респонденти перевіряється.
3. Відносно низька вартість підготовки рейтингу
4. Не дивлячись на те, що збір та аналіз даних здійснюється в країнах з різноманітними економічними моделями для всіх країн використовуються однакові методи та досліджуються однакові показники

Серед недоліків можна виділити наступні:

1. Рейтинг країни формується по найбільшому діловому центру, тобто по одному місту. Це не може гарантувати отримання повного уявлення щодо ведення бізнесу в країні.
2. Дослідження не враховує економічну і політичну ситуацію в країні, а також структуру фінансових систем. Рейтинг спрямований конкретно на умови ведення бізнесу, але вищезазначені показники також важливі для інвесторів.
3. Рейтинг вимірює конкретну частину бізнес-середовища, не враховуючи при цьому деякі важливі зовнішні та інші фактори впливу на процес ведення бізнесу.
4. Оцінюється характеристика середовища ведення бізнесу, але не результативність.

Враховуючи всі плюси і мінуси, рейтинг DoingBusiness залишається одним із значущих рейтингів для визначення інвестиційної привабливості країни. Звичайно, обираючи країну для інвестицій потрібно приділяти увагу не тільки індексу легкості ведення бізнесу, але й різним зовнішнім та внутрішнім чинникам, які впливають або можуть впливати на політичну, економічну ситуації в країні та процес ведення бізнесу. Індекс «Ведення бізнесу» дає чудову можливість країнам порівнювати свої позиції стосовно позицій інших країн, оцінювати свою конкурентоспроможність і перспективність у залученні іноземних інвесторів.

2.2. Індекс Глобальної конкурентоспроможності, методологія та аналіз рейтингу для України

У доповіді представлені докладні описи методики формування самого індексу і результати його оцінки для кожної країни, а також статистичні дані з результатами оцінок і рейтингів по всім індикаторам, включеним в індекс GCI.

Методика розрахунку індексу багато разів змінювалася, і ми розглядаємо далі останню за часом версію формування індексу, що відноситься до 2018 р. (GlobalCompetitivenessIndex 4.0) і є четвертою версією методології розрахунку GCI.

Продуктивність і конкурентоспроможність залежать від багатьох факторів (всього в індексі використовується 103 показника), які об'єднані в 12 груп – доданків. Ці групи, в свою чергу, складають чотири субіндекси (Рис. 2.1).

Рисунок 2.1. Структура показників Глобального індексу конкурентоспроможності [23]

В якості субіндексів розглядаються[23]:

1. «Сприятливість середовища», які об'єднують групи доданків:
 - 1) «Інституції»;
 - 2) «Інфраструктура»;
 - 3) «Застосування інформаційно-комунікаційних технологій»;
 - 4) «Макроекономічна стабільність»;
2. «Людський капітал», в які об'єднані складові:
 - 5) «Здоров'я»;
 - 6) «Навички»

3. «Ринки»:

7) «Товарні ринки»;

8) «Ринок праці»;

9) «Фінансова система»;

10) «Розмір ринку»;

4. «Інноваційна екосистема»:

11) «Динамічність бізнесу»;

12) «Інноваційні можливості».

В попередніх версіях методології розрахунку індексу хоча всі складові пов'язані між собою, окремі групи факторів здійснювали більший або менший вплив на конкурентоспроможність країни в залежності від стадії її економічного розвитку. Вплив стадій зростання на розрахунок індексу проявлявся в тому, що для країн, що знаходяться на різних стадіях розвитку, використовуються різні ваги для окремих груп доданків.

В GCI 4.0 таке зважування різних компонентів відповідно до їх стадій розвитку більше не використовується. Натомість загальний індекс – це просто середнє значення дванадцяти груп доданків. Усі фактори конкурентоспроможності мають значення для всіх країн, незалежно від їх стадії розвитку, і будь-який компонент індексу можна вважати потенційним пріоритетом.

По суті, індекс пропонує кожній економіці рівні умови для визначення свого шляху дозрівання. Хоча послідовність залежить від пріоритету кожної економіки, індекс стверджує, що економіки повинні бути цілісними у своєму підході до конкурентоспроможності, а не концентруватися лише на певному факторі. А висока ефективність в одному напрямі не може компенсувати слабку продуктивність в іншому. Наприклад, інвестування в технології без вкладень у цифрові навички не буде давати значний приріст продуктивності. З метою збільшення конкурентоспроможності, не можна нехтувати жодною сферою.

Обчислення GCI засноване на послідовному агрегуванні оцінок, починаючи з перших 103 показників. Ці первинні статистичні та опитувальні показники переводяться в єдину оцінку за шкалою від 0 до 100. Потім обчислюються оцінки кожного з 12 доданків – для цього береться середньоарифметичне оцінок первинних показників, включених в розгляд.

Для дослідження індексу глобальної конкурентоспроможності порівнюємо відповідні показники в Україні та Польщі.

Таблиця 2.5

Динаміка індексу глобальної конкурентоспроможності України та Польщі за період 2010–2019 рр.

Країна	2019 *141	2018 *140	2017- 2018 *137	2016- 2017 *138	2015- 2016 *140	2014- 2015 *144	2013- 2014 *148	2012- 2013 *144	2011- 2012 *142	2010- 2011 *139
Україна										
Значення індексу	57,0	57,0	4,11	4,00	4,03	4,14	4,05	4,14	4,00	3,90
Ранг	85	83	85	85	79	76	84	73	82	89
Зміна рангу	-2	+6	—	-6	-3	+8	-11	+9	+7	-2
Зміна індексу	—	+3,1	+0,11	-0,3	-0,11	+0,09	-0,09	+0,14	+0,1	-0,05
Польща										
Значення індексу	68,9	68,2	4,59	4,56	4,49	4,48	4,46	4,46	4,46	4,51
Ранг	37	37	39	36	41	43	42	41	41	39
Зміна рангу	—	+2	-3	+5	+2	-1	-1	—	-2	+7
Зміна індексу	+0,7	0,2	+0,03	+0,07	+0,01	+0,02	—	—	-0,05	+0,18

Складено за: [23].

Примітка: до 2018 року індекс вимірювався за дещо іншою методологією та був визначений у межах від 1 до 7, з 2018 року він вимірюється за шкалою від 1 до 100.

*Кількість економік, які приймали участь в ранжуванні.

Графіки динаміки індексу глобальної конкурентоспроможності України та Польщі в період 2010–2018 рр. показані на рисунку 2.2 та 2.3[23].

Рис. 2.2. Графік динаміки індексу глобальної конкурентоспроможності України в період 2010–2018 рр.

Рівняння лінії тренду для графіка на рис.2.2. має вигляд : $y = 0,0146x + 3,9804$

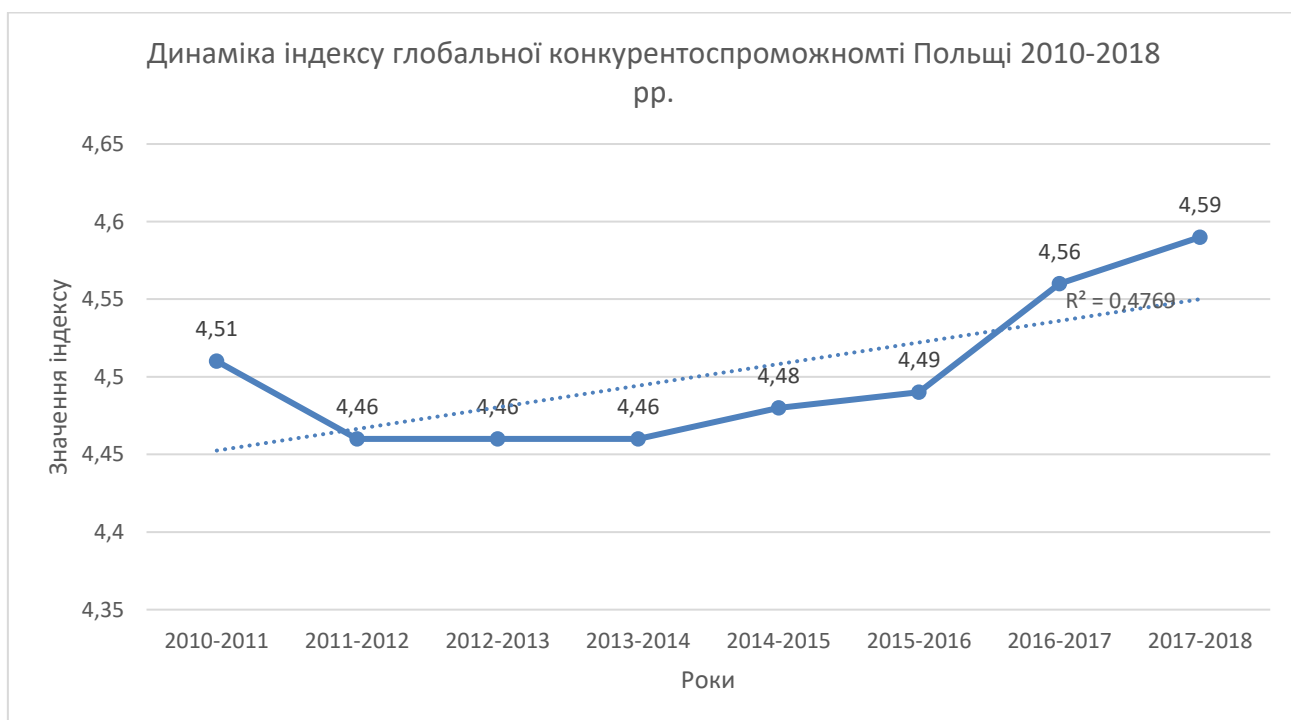

Рис.2.3. Графік динаміки індексу глобальної конкурентоспроможності Польщі в період 2010–2018 рр.

Рівняння лінії тренду для графіка на рис.2.3. має вигляд : $y = 0,0139x + 4,4386$

Отже, виходячи з цих даних можемо зробити висновки, що інвестиційна привабливість України, виміряна індексом глобальної конкурентоспроможності (GCI), є досить нестабільною, вона зазнає постійних змін, хоча й лінія тренду показує зростання, величина достовірності апроксимації лінійного рівняння складає лише 19%, тобто такий тренд досить недостовірно описує реальний напрям розвитку показника. Можемо також явно бачити значний спад індексу після 2014 року, який був спричинений внутрішньою кризою, окупацією територій та початком бойових дій на сході України. З 2017 індекс починає зростати, що корелюється з початком відродження економіки, зростання ВВП на душу населення. Беручи до уваги показники GCI за 2018 та 2019 роки, які були підраховані за новою методикою, можемо сказати, що показник GCI є більш менш незмінним впродовж останнього десятиліття, тобто в країні або не проводяться заходи щодо покращення факторів, що впливають на інвестиційну привабливість України, або, якщо ж вони проводяться, то є неефективними.

Порівнюючи показники України з Польщею, яка є її сусідом та має схожі демографічні та територіальні характеристики, можемо сказати, що динаміка польського показника GCI, на відміну від українського, хоча й в період з 2010 по 2013 була незмінна, має стабільний тренд до зростання, що наочно показує лінія тренду показника з 2010–2018 рр., а також зростанням його в 2019 році порівняно з 2018 на 0,7.

У 2019 році Глобальний індекс конкурентоспроможності складався з 103 показників, які об'єднали в 12 груп. Розглянемо які ж саме показники входять в кожну групу в табл.2.6 [23].

Таблиця 2.6

Складові індексу глобальної конкурентоспроможності

Назва груп показників GCI	Показники, що входять до групи	Країна з найкращим показником у 2019 року
---------------------------	--------------------------------	---

1. Інституції	Організована злочинність, Частота вбивств на 100 000 людей, Частота тероризму, Надійність поліцейських служб, Соціальний капітал, Прозорість бюджету, Судова незалежність, Ефективність правової бази в оскарженні нормативних актів, Свобода преси, Тягар державного регулювання, Ефективність правової бази для врегулювання суперечок, Електронна участь, Частота корупції, Права власності, Захист інтелектуальної власності, Якість землеустрою, Сила стандартів аудиту та бухгалтерського обліку, Регулювання конфлікту інтересів, Управління акціонерами, Уряд, що забезпечує стабільність політики, Реакція уряду на зміни, Адаптованість законодавчої бази до цифрових моделей бізнесу, Урядове довгострокове бачення, Регулювання енергоефективності, Регулювання відновлюваної енергії, Діючі договори, пов'язані з навколишнім середовищем.	Фінляндія
2. Інфраструктура	Дорожнє сполучення, Якість дорожньої інфраструктури, Щільність залізниці км / 1000 км, Ефективність поїздів, Оцінка сполучення до аеропорту, Ефективність послуг повітряного транспорту, Сполучення до лайнерних перевезень, Ефективність послуг морських портів, Доступ до електроенергії % населення, Якість постачання електроенергії% від випуску, Вплив небезпечної питної води% населення, Надійність водопостачання.	Сінгапур
3. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій	Підписка на мобільний стільниковий телефонний зв'язок, Передплата мобільного широкосмугового зв'язку, Підписка на стаціонарний широкосмуговий Інтернет, Підписка на Інтернет, Інтернет-користувачів% дорослого населення.	Республіка Корея
4. Макроекономічна стабільність	Інфляція та Динаміка боргу.	Декілька
4. Здоров'я	Тривалість здорового життя.	Декілька
5. Навички	Середній термін шкільного навчання, Обсяг навчання персоналу, Якість професійної підготовки, Навички випускників, Цифрові навички серед активного населення, Легкість пошуку кваліфікованих працівників, Тривалість шкільного життя, Навички майбутньої робочої сили, Критичне мислення у навчанні, Співвідношення учнів та викладачів у співвідношенні початкової освіти.	Швейцарія
6. Товарні ринки	Викривляючий вплив податків та субсидій на конкуренцію, Ступінь домінування на ринку, Конкуренція у сфері послуг, Поширеність нетарифних бар'єрів, Торгове мито, Складність митних тарифів, Ефективність митного очищення.	Гонконг
7. Ринок	Витрати на випадок непрацездатності, Практики найму	Сінгапур

праці	та звільнення, Співпраця у відносинах працівника та роботодавця, Гнучкість визначення заробітної плати, Активна політика ринку праці, Права робітників, Легкість найму іноземної робочої сили, Внутрішня мобільність робочої сили, Опора на професійне управління, Оплата праці та продуктивність праці, Співвідношення заробітної плати працівників-чоловіків та заробітної плати працівників-жінок, Ставка податку на працю.	
8. Фінансова система	Внутрішній кредит приватному сектору, Фінансування малих та середніх підприємств, Наявність венчурного капіталу, Ринкова капіталізація, Обсяг страхування, Стабільність банків, Непрацюючі позики, Кредитний розрив, Коефіцієнт регулятивного капіталу банків.	Гонконг
9. Розмір ринку	ВВП та Імпорт товарів та послуг	Китай
10. Динамічність бізнесу	Вартість відкриття бізнесу, Час до початку роботи бізнесу, Показник відновлення неплатоспроможності, Нормативна база щодо неплатоспроможності, Ставлення до підприємницького ризику, Бажання делегувати повноваження, Зростання інноваційних компаній, Компанії, які охоплюють руйнівні ідеї.	США
11. Інноваційні можливості	Стан розвитку кластеру, Міжнародні спільні винаходи, Багатостороння співпраця, Оцінка наукових публікацій, Патентні заявки, Витрати на НДДКР, Визначність дослідницьких установ, Витонченість покупця, Заявки на використання товарних знаків	Німеччина

Таблиця 2.7

Порівняльна характеристика складових показника GCI за 2018- 2019 рр. в

Україні та Польщі

Назва групи показників GCI	Показник 2019		Показник 2018		Зміна показника	
	Україна	Польща	Україна	Польща	Україна	Польща
1. Інституції	47,9	56,4	46,3	57,1	1,6	-0,7
2. Інфраструктура	70,3	81,2	70,1	79,3	0,2	1,9
3. Застос. інформац.-комунік. технологій	51,9	65,4	51,0	54,4	0,9	11
4. Макроекономічна стабільність	57,9	100,0	55,9	100	2	—
5. Здоров'я	65,6	83,8	72,0	86,2	-6,4	-2,4
6. Навички	69,9	72,1	68,9	72,9	1	-0,8
7. Товарні ринки	56,5	58,1	55,3	61,2	1,2	-3,1

8. Ринок праці	64,1	59,9	59,5	59,8	4,6	0,1
9. Фінансова система	42,3	64,1	48,7	63,4	-6,4	0,7
10. Розмір ринку	63,0	74,1	62,7	73,4	0,3	0,7
11. Динамічність бізнесу	57,2	49,7	55,3	61,5	1,9	-11,8
12. Інноваційні можливості	40,1	49,7	39,0	48,7	1,1	1
Загальний показника GCI	57,0	68,9	57,0	68,2	–	0,7

Отже, розглядаючи результати України в 2019 році у порівнянні з 2018 за кожною групою показників складових глобального індексу конкурентоспроможності можемо дійти висновку, що найбільшого спаду зазнали показники Здоров'я та Фінансової системи, вони обидва знизились на 6,4 бали, хоча й за рахунок підвищення деяких інших груп показників, таких як Ринок праці, Динамічність бізнесу та Інституції, які зазнали найбільшого росту, загальний показник конкурентоспроможності залишився незмінним.

Порівнюючи бали у 2019 році України та Польщі за кожною групою показників, можемо бачити, що Польща переважає майже за всіма показниками. Групами, за якими Україна перевершила Польщу є Динамічність бізнесу, він склав 57,2 бали, порівняно з 49,7 у Польщі, та Ринок праці, з показником 64,1 в Україні та 59,9 у Польщі. За показником ефективності товарних ринків та показниками навичок населення Україна та Польща мають бали майже на одному рівні, з незначною різницею на користь Польщі. Найбільший розрив за показниками України та Польщі є групи: Макроекономічна стабільність (розрив 42,1 б.), Фінансова система (21,8 б.) та Здоров'я (18,2 б.), тому саме на покращення цих показників Україні слід звернути увагу, так як Польща посідає на 48 щаблів вище України в рейтингу глобальної конкурентоспроможності, тому ми можемо сміливо слідувати її прикладу й скорочувати розриви за даними показниками задля підвищення своєї конкурентоспроможності.

Більш наочно показники кожної із груп складових показників для України показані на рис.2.4.

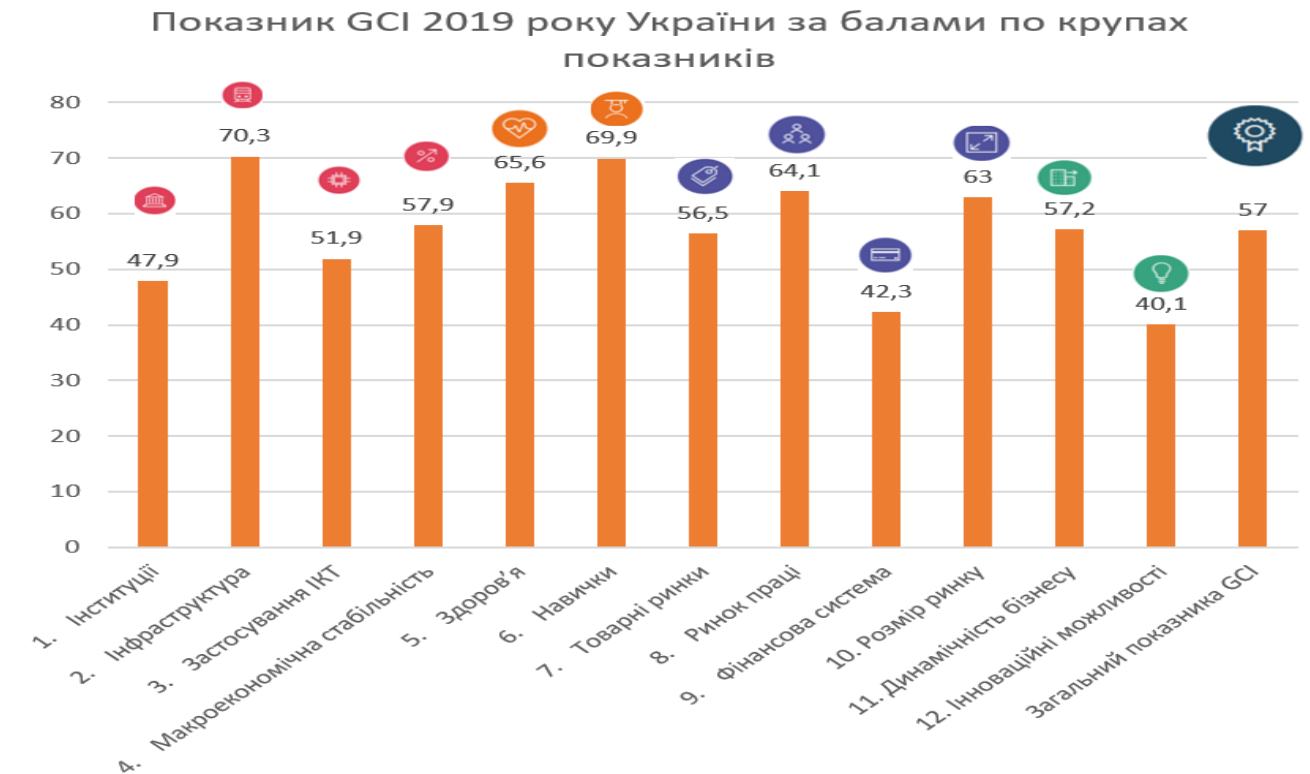

Рис. 2.4. Показник GCI 2019 року України за балами по групах показників, що до нього входять [2].

2.3. Дослідження індексу економічної свободи та індексу сприйняття корупції

Ще одним цікавим міжнародним рейтингом, який оцінює інвестиційну привабливість країни є Індекс економічної свободи (Index of economic freedom- IEF), який розраховується Американським дослідницьким центром «Фонд спадщини» The Heritage Foundation та оприлюднюється виданням The Wall Street Journal, як щорічний рейтинг країн світу за рівнем економічної свободи. Своєрідним еталоном для цього індексу слугує досвід найбільш розвинутих країн, які своїм механізмом господарювання забезпечили високий рівень економічного розвитку, стале економічне зростання та гідний рівень життя людей.

Оцінка економічної «свободи-несвободи» є суб'єктивною, але водночас вона визначає позиції окремих країн за показником свободи ведення бізнесу.

Як досліджувалось автором у попередніх роботах незважаючи на суб'єктивність оцінок, рейтинг кожної країни має велике значення для ведення підприємництва в ній, створення сприятливого чи несприятливого бізнес-клімату, довіри іноземних партнерів до національних бізнес-структур, покращення умов отримання іноземних кредитів, іноземних інвестицій, надійності національної фінансової системи та інших відносин зі світовою глобальною економікою[29].

В даному параграфі ми проаналізуємо показник економічної свободи та дослідимо місце України у світовому рейтингу щодо економічної свободи, а також з'ясуємо основні проблеми, пов'язані з недостатнім рівнем економічної свободи в Україні в динаміці 2012-2019 рр. з метою покращення даного показника у національній економіці задля сприяння інвестиційній привабливості країни та сталому економічному розвитку.

За даними МВФ за 2019 р., 13 країн з найбільшим рівнем показника ВВП на душу населення входили до 20 країн з найвищим рівнем економічної свободи. Такими країнами стали: Люксембург, Швейцарія, Ірландія, Ісландія, Сінгапур, США, Австралія, Данія, Норвегія, Швеція, Гонконг, Фінляндія, Канада[30].

Індекс економічної свободи розраховується на підставі 12 кількісних і якісних факторів, згрупованих в чотири широкі категорії економічної свободи: верховенство права (захист прав власності, ефективність судової системи, урядова сумлінність); обмеження уряду (податковий тягар, державні витрати, фіскальне здоров'я); регуляторна ефективність (свобода бізнесу, свобода ринку праці, монетарна свобода); відкритість ринків (свобода торгівлі, свобода інвестицій, фінансова свобода).

Кожна з дванадцяти економічних свобод в рамках цих категорій оцінюється за шкалою від 0 до 100 балів чим вищий бал, тим вищий ступінь свободи в країні за даним критерієм. Загальна оцінка тієї чи іншої країни визначається

шляхом виведення середнього арифметичного за 12 економічними свободами, з рівною вагою кожного з них. У залежності від кількості набраних балів усі країни за цим Індексом діляться на такі групи: 80-100 балів – вільні країни; 70-79,9 балів – в основному вільні; 60-69,9 – помірно вільні; 50-59,9 – в основному не вільні; 0-49,9 – не вільні.

Згідно результатів дослідження за 2019 р. до першої групи країн із вільною економікою увійшли країни, що набрали більше 80 балів: Гонконг, Сінгапур, Нова Зеландія, Швейцарія, Австралія й Ірландія[25]. Останні позиції рейтингу зайняли Венесуела, Куба та Північна Корея, як країни де економічні свободи пригнічені або відсутні взагалі.

Україна є останньою серед 44 країн Європи, а її бал нижчий середніх регіонального та світового показників. Слід відмітити, що протягом всієї історії існування цього рейтингу (починаючи з 1995 року) значення Індeksu України жодного разу не перевищувало 56 балів із 100 можливих.

Нажаль у світовій рейтинговій оцінці у 2019 р. Україна посіла 147 місце з-поміж 180 країн світу і визнана країною з в основному не вільною економікою – Індекс нашої економічної свободи становить 52,3 бали із 100 можливих (табл.2.8).

Таблиця 2.8 показує, що Україна займає низькі щаблі в загальному рейтингу, а показники 2019 р., як і за більшість попередніх періодів, свідчать про мінімальні покращення сукупного рейтингового показника, а отже про відсутність кардинальних економічних змін у країні та проведенні імітаційних реформ суспільних і економічних відносин.

З дванадцяти критеріїв, що визначають загальний індекс економічної свободи, Україна за результатами 2019 р. має високі бали лише в трьох аспектах: фіскальна свобода (81,8 бали), свобода торгівлі (75 балів), свобода бізнесу (66,1 бали). При цьому очевидним є суттєве зниження балів щодо свободи торгівлі із 85,8 балів у 2016 р. до 75 балів у 2019 р. Найнижчі бали отримано щодо свободи інвестицій (35 балів), фінансової свободи (30 балів), свободи від корупції (29,6 балів).

Таблиця 2.8

Індекс економічної свободи України у динаміці 2012-2019 рр.

Рік дослідження (кількість країн оцінювання)	Місце в рейтингу	Індекс економічної свободи	Верховенство права		Обмежений уряд		Регуляторна ефективність			Відкритість ринків		
			захист прав власності	свобода від корупції	фіскальна свобода	державні витрати	свобода бізнесу	свобода ринку праці	монетарна свобода	свобода торгівлі	свобода інвестицій	фінансова свобода
2019 (180)	147	52,3	43,9	29,6	81,8	46,9	66,1	46,7	58,6	75	35	30
2018 (180)	150	51,9	41	29	80,2	45	62,7	52,8	60,1	81,1	35	30
2017 (180)	166	48,1	41,4	29,2	78,6	38,2	62,1	48,8	47,4	85,9	25	30
2016 (178)	162	46,8	25	26	78,6	30,6	56,8	47,9	66,9	85,8	20	30
2015 (178)	162	46,9	20	25	78,7	28	59,3	48,2	78,6	85,8	15	30
2014 (178)	155	49,3	30	21,9	79,1	37,5	59,8	49,8	78,7	86,2	20	30
2013 (177)	161	46,3	30	23	78,2	29,4	47,6	49,9	71	84,4	20	30
2012 (179)	163	46,1	30	24	78,2	29,4	46,2	51,2	67,7	84,4	20	30

Україна певною мірою покращила свої показники, наприклад, в питанні захисту прав власності, адже індекс виріс з 20 у 2015 р. до 43,9 у 2019 р. (тобто на 23,9 пунктів); свободи бізнесу з 59,3 у 2016 р. до 66,1 у 2019 р. (на 6,8 пунктів); незначною мірою, але певне покращення відбулося щодо показника фіскальної свободи з 78,7 у 2016 р. до 81,8 у 2019 р. (на 3,1 пункти). Але в цілому рівень покращення складових показника є малозначущим.

Укладачі рейтингу вважають, що основи економічної свободи в Україні є достатньо нестійкими, оскільки показники інвестиційної, фінансової свободи та свободи від корупції декілька років підряд залишаються на тому ж рівні (35, 30 і 29,6 балів відповідно) і є значно нижчими за загальний рейтинг України та середньосвітовий рівень. Крім того погіршились позиції у сфері свободи ринку праці, монетарної свободи та свободи торгівлі. Рівень інвестиційної свободи в Україні (35 балів) практично в 1,7 разів нижчий від середньосвітового рівня, який дорівнює 58,5 балів.

Причинами низького рівня свободи інвестицій експерти називають складність і суперечливість українського законодавства, що регулює

інвестиційну діяльність, нерівність правил гри для українських та іноземних інвесторів та слабкий правовий захист інвесторів, непрозорий приватизаційний процес та інші причини, що обмежують легкість інвестування коштів в Україну. Основними причинами низького рейтингу України названо неефективність державних витрат і корупція, які тісно пов'язані між собою. Показник державних витрат складає суттєво менше значення (46,9), ніж середньосвітовий показник (66).

Наряду з зазначеними проблемами, Україна ще має проблеми зі станом платіжного балансу за 2019 р., в якому наприклад рахунок поточних операцій, в якому відображаються обсяги міжнародної торгівлі товарами і послугами зведено з дефіцитом у більш, ніж 4 млрд. дол [31]. Такий стан справ з рахунком поточних операцій в платіжному балансі України за результатами господарювання у 2019 р. свідчить про низьку ефективність державного регулювання економіки. Непродумана економічна політика держави багато років поспіль, призводить до суттєвого перевищення імпорту товарів в країну над їх експортом, що становить загрозу стабільності національної валюти та її національної безпеки в цілому. В той же час держава декларує проведення економічних і соціальних реформ в країні, а насправді відбувається їх імітація.

Крім того, висока і всепоглинаюча корупція впливає на більшість економічних процесів в Україні. Зазначимо, що за індексом сприйняття корупції, який визначає авторитетна міжнародна правозахисна організація TransparencyInternational, Україна у 2019 р. посіла 126 місце серед 180 досліджуваних країн [26]. Ключовим показником Індексу є кількість балів, а не місце в рейтингу. Мінімальна оцінка (0 балів) означає, що корупція фактично підміняє собою державу, максимальна (100 балів) свідчить про те, що корупція майже відсутня в житті суспільства. Індекс оцінює корупцію лише в державному секторі.³ 2012 року (від моменту, коли TransparencyInternational почала застосовувати сучасну методику розрахунку) найнижчі показники України були в 2013 році – 25 балів. Починаючи з 2014

року позиції України повільно покращуються. За 2018 р. ми мали 32 бали. Але у 2019 р. мало місце певне погіршення показника, його значення знизилося на 2 пункти до 30 балів. Слід зазначити, що за показником індексу сприйняття корупції Україна серед своїх сусідів змогла обійти лише Російську Федерацію (у якої стабільна позиція на протязі 2018-2019 рр. складала 28 балів, що відповідало 137 місцю). В той час як решта країн мають більш високі оцінки, наприклад: Польща – 58, Словаччина – 50, Румунія – 44, Угорщина – 44, Білорусь – 45, Молдова – 32 бали.

Слабкий захист прав власності та поширена корупція значно знижують бажання займатися підприємницькою діяльністю та підбивають перспективи довгострокового економічного розвитку.

Для того, щоб порівняти рівень економічної свободи в Україні з іншими європейськими країнами, було взято певні пострадянські та постсоціалістичні країни, ґрунтуючись на припущенні, що вони були/є певною мірою близькими щодо рівня регулятивної ефективності та соціально-економічного розвитку до України. Такими країнами у нашому дослідженні стали: Білорусь, Росія, Молдова, Казахстан, Грузія, Литва, Польща тощо.

Проведений аналіз виявився не на користь України, про що свідчать дані табл. 2.9. Згідно даних дослідження, країна має найгірший показник Індексу економічної свободи серед європейських країн і поступається усім найближчим сусідам (див. табл. 2.9). Дані табл. 2.9 демонструють той факт, що навіть Молдова, Росія і Білорусь займають набагато більш високі позиції (97, 98, 104 і місця відповідно), ніж Україна (147 місце).

При цьому звертає на увагу той факт, що за останні чотири роки з 2016 по 2019 рр., Росія і Білорусь значно підвищили свої місця в рейтингу іноді на 50 позицій і вище, в той час як Україна всього лише на 15 позицій покращила свій рейтинг економічної свободи за період з 2016-2019 рр. Це свідчить про те, що за останні роки в цих країнах було здійснено значно масштабніші кроки в напрямку дерегуляції ринку і надання більшої свободи бізнесу, ніж в

Україні. Навіть Молдова покращила свої позиції за цей період на 20 пунктів, зайнявши 97 позицію. Найбільш високої позиції в рейтингу досягла Грузія, яка здійснила найбільш кардинальні реформи і, як наслідок, перемістилася з 23 позиції на 16.

Таблиця 2.9

Місце України серед інших країн у рейтингу економічної свободи у порівнянні з деякими країнами світу у 2019р.

Країна	Місце в рейтингу	Індекс економічної свободи	Верховенство права		Обмежений уряд		Регуляторна ефективність			Відкритість ринків		
			захист прав власності	свобода від корупції	фіскальна свобода	державні витрати	свобода бізнесу	свобода ринку праці	монетарна свобода	свобода торгівлі	свобода інвестицій	фінансова свобода
Грузія	16	75,9	65,9	58,5	87	73,6	86	76,6	76	88,6	80	70
Литва	21	74,2	73,6	47,8	86,4	65,1	75,2	63,9	84,6	86	80	70
Польща	46	67,8	62,3	49,8	74,9	48,8	65	63,9	82,1	86	80	70
Угорщина	64	65	60,9	35,3	78,6	31,7	61	64,7	81,8	86	80	70
Казахстан	59	65,4	59,3	40,3	93,4	83,7	74	86,2	70,9	80	50	50
Туреччина	68	64,6	55,8	41,2	76,4	65,1	66	49,2	70	79,6	70	60
Молдова	97	59,1	55,2	25,4	85,4	59,1	67	39	75,5	78	55	50
Росія	98	58,9	52,4	36,6	89,4	62,3	78	52,5	65,1	77,8	30	30
Білорусь	104	57,9	55,7	37,7	89,4	41,3	75	75,3	67	76,4	30	30.янів
Україна	147	52,3	43,9	29,6	81,8	46,9	66	46,7	58,6	75	35	30

Джерело: складено автором за: [24]

Таким чином аналіз рейтингу економічної свободи України за 2012-2019 рр. демонструє практично відсутність покращення цього показника, і не може викликати довіру з боку іноземних інвесторів. За 2019 р. жодна із складових індексу не перевищила середньосвітових значень. Особливо низькі значення порівняно з середньосвітовими отримали такі компоненти як «державні витрати», «свобода інвестицій», «фінансова свобода», «захист прав власності», «свобода від корупції».

Таким чином, дослідження основних міжнародних рейтингів для оцінки інвестиційної привабливості країни, проведене у другому розділі, дозволило отримати наступні висновки:

1. Одним з найбільш значущих міжнародних рейтингів є індекс легкості ведення бізнесу. Україна щороку певним чином покращує свій рейтинг, проте починаючи з 2016 р. темпи покращення показника суттєво сповільнились. Індекс «Ведення бізнесу» дає чудову можливість країнам порівнювати свої позиції стосовно позицій інших країн, оцінювати свою конкурентоспроможність і перспективність у залученні іноземних інвесторів.

2. Індекс глобальної конкурентоспроможності є цікавим багатофакторним показником, що включає 103 складові, які об'єднані в 12 груп і складають 4 субіндекси. Інвестиційна привабливість України, виміряна індексом глобальної конкурентоспроможності є досить нестабільною, оскільки заходи, що проводяться щодо покращення її факторів є неефективними.

3. Індекс економічної свободи має важливе значення для ведення підприємництва в країні. Він розраховується на підставі 12 факторів, згрупованих у 4 широкі категорії економічної свободи. Україна є останньою серед 44 країн Європи по цьому показнику. А це свідчить про відсутність кардинальних економічних змін у країні та проведенні імітаційних реформ суспільних і економічних відносин.

4. Висока і всепоглинаюча корупція впливає на більшість економічних процесів в Україні. За індексом сприйняття корупції, який визначає авторитетна міжнародна правозахисна організація Transparency International, Україна у 2019 р. посіла 126 місце серед 180 досліджуваних країн. Слабкий захист прав власності та поширена корупція значно знижують бажання займатися підприємницькою діяльністю та підривають перспективи довгострокового економічного розвитку.

РОЗДІЛ III. АНАЛІЗ СТАНУ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТИВАННЯ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ

3.1. Аналіз обсягів міжнародного інвестування в Україні

Оснoву даних про ПІІ в економіках різних країн становлять періодичні випуски статистичних звітів серій «Balance of Payments Statistics» Міжнародного Валютного Фонду, «World Development Indicators» Світового банку, «World Investment Report» Конференції Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), а також щорічні економічні звіти національних статистичних інститутів, дані з яких акумулюються зазначеними міжнародними організаціями.

Проаналізуємо обсяги ПІІ в Україні за період 2010-2020 рр. за даними національних статистичних агенцій. Дані представлені у таблиці.

Таблиця 3.1

Прямі іноземні інвестиції в та з України за 2010-2020 рр. у млн. дол.

Роки	ПІІ в Україну	Приріст %	ПІІ з України
2010	6495		736
2011	7207	7,12	192
2012	8401	11,94	1206
2013	4499	-39,02	420
2014	410	-40,89	111
2015	2961	25,51	-51
2016	3284	3,23	16
2017	2601(дані Нац.банку) 2202(дані Мінфіну)	-6,83	8
2018	2355	-2,46%	-5
2019	3070	7,15%	648
2020	-294(I-II квартал)	-33,64%	10

*з 2014 р - без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)
Складено за [32, 33].

1. Динаміка прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну свідчить про стійкий тренд до зниження інвестиційної привабливості країни для стратегічних інвесторів. Порівняно з 2010-2013 рр. у 2016-2019 рр.

надходження ПІІ в Україну знизилося в середньому в 2,4 рази (з 6,65млрд. \$ у середньому за період 2010-2013 рр. до 2,8млрд.\$у середньому за період 2016-2019 рр.))[33].

Певним чином у 2019 р. ПІІ в Україну зросли приблизно на 30% у порівнянні з 2018 р. до 3,1 млрд. дол. після їх зниження у 2017-2018 рр. до трохи більшої величини, ніж 2 млрд. дол. Обсяги власного капіталу та реінвестованих прибутків залишились на одному й тому ж рівні, в той час як внутрішньо фірмові позики більш ніж подвоїлись. Фінанси, ІКТ, гірничодобувна промисловість, нерухомість, електроенергія і газ залучили основну масу ПІІ. Звертає на себе увагу те, що значна частка ПІІ, що складає близько 1/3 всіх ПІІ у 2019 р. - це інвестиції з офшорних зон. Особливо висока активність таких країн, як Кіпр та Голандія в структурі ПІІ у країнах з перехідною економікою. Після офшорних країн вже йдуть такі країни, як Франція, Китай та Німеччина[32].

Звертає на себе увагу різке зниження обсягів ПІІ в Україну у 2014 р. Відповідне падіння склало майже 11 разів з величини 4 499 млн. дол. у 2013 р. до всього лише 410 млн. дол. у 2014 р., а у порівнянні з 2012 роком – більш як у 20 разів (з 8401 млн. дол. до 410 млн. дол.). Це вирішальною мірою було зумовлено російською збройною агресією проти України, яка продовжується і дотепер. Наслідком її стало поглиблення економічної кризи в Україні, політичної та фінансово-економічної нестабільності, яка розтягнулася на багато наступних років.Ця кризастала суттєвим фактором посилення негативних тенденцій у динаміці основних макроекономічних показників (низькі темпи зростання ВВП, девальвація національної валюти, інфляція, значний рівень бюджетного дефіциту, зростаючий державний борг тощо). Усе це,одночасно зі значною кількістю внутрішніх економічних проблем у країнізначно підвищило ризики інвестування і призвело до різкого зниження обсягу іноземних інвестицій в українську економіку.

Відома організація Dragon Capital почала з 2016 року проводити щорічне опитування іноземних інвесторів, співпрацюючи з Європейською бізнес-асоціацією (ЄБА) та Центром економічної стратегії (КЕС). Метою таких опитувань стало з'ясування важливих перешкод, які в кінцевому випадку стримують бажання іноземних інвесторів здійснювати відповідні інвестиції. Крім того важливим завданням для них стало дослідження конкретних заходів держави, які можуть впливати на інвестиційний клімат позитивно чи негативно.

Щороку в їх опитуванні беруть участь близько 100 респондентів, включаючи портфельних та стратегічних інвесторів, які або вже інвестували, або планують інвестувати в Україну.

Наприклад, згідно опитувань у 2016 р. в Україні найбільшими перешкодами для іноземних інвесторів стали корупція та недовіра до судової системи. У 2017 р. ситуація особливо не змінилася і іноземні інвестори знову повторили те, що корупція та недовіра до судової системи все ще найбільш негативно впливають на інвестиційний клімат в Україні. Причому ними було зазначено, що останні дві проблеми, навіть більш негативно впливають на бажання іноземних інвесторів здійснювати інвестиції в Україні, ніж конфлікт з Росією. У наступному 2018 р. корупція та недовіра до судової системи вже третій рік підряд очолили рейтинг перепон для інвесторів. У 2019 р. очікування інвесторів щодо ефективних заходів боротьби з корупцією, та відокремлення політики і бізнес-інтересів шляхом обмеження впливу олігархів не справдилися. Поряд з вказаними проблемами, ще й з'явилися нові, які стосувалися: 1) відхилення від західного геополітичного вектору розвитку країни; 2) руйнації певних засад антикорупційної політики; 3) поява певних проблем в питаннях незалежності Національного банку, які в сукупності можуть досить негативно вплинути на інвестиційні рішення опитаних інвесторів. А у 2020 р. на першому місці серед перешкод для іноземних інвестицій опинилася недовіра до судової системи [34].

Особливо негативним є те, що 48% опитаних іноземних інвесторів вважають, що інвестиційна привабливість України знижується, 42% не вбачають суттєвих змін, тільки 9% бачать покращення. Такі результати п'ятого щорічного опитування іноземних інвесторів, яке Європейська Бізнес Асоціація (ЄБА), DragonCapital та Центр економічної стратегії (ЦЕС) провели наприкінці жовтня 2020 року.

Вперше за п'ять років опитування у 2020 р. саменедовіра до судової системи очолила антирейтинг перешкод для іноземних інвестицій. А такий вже сталий для нас фактор, як корупція, який був лідером попередніх чотирьох років, цього разу посіла друге місце. Це дві найсуттєвіші перешкоди для інвесторів. На третьому місці знаходиться проблема монополізації ринків та захоплення влади олігархами. Також для інвесторів суттєвою перешкодою є обтяжливе та нестабільне законодавство.

Ключові перешкоди іноземним інвестиціям: 2016-2020 рр

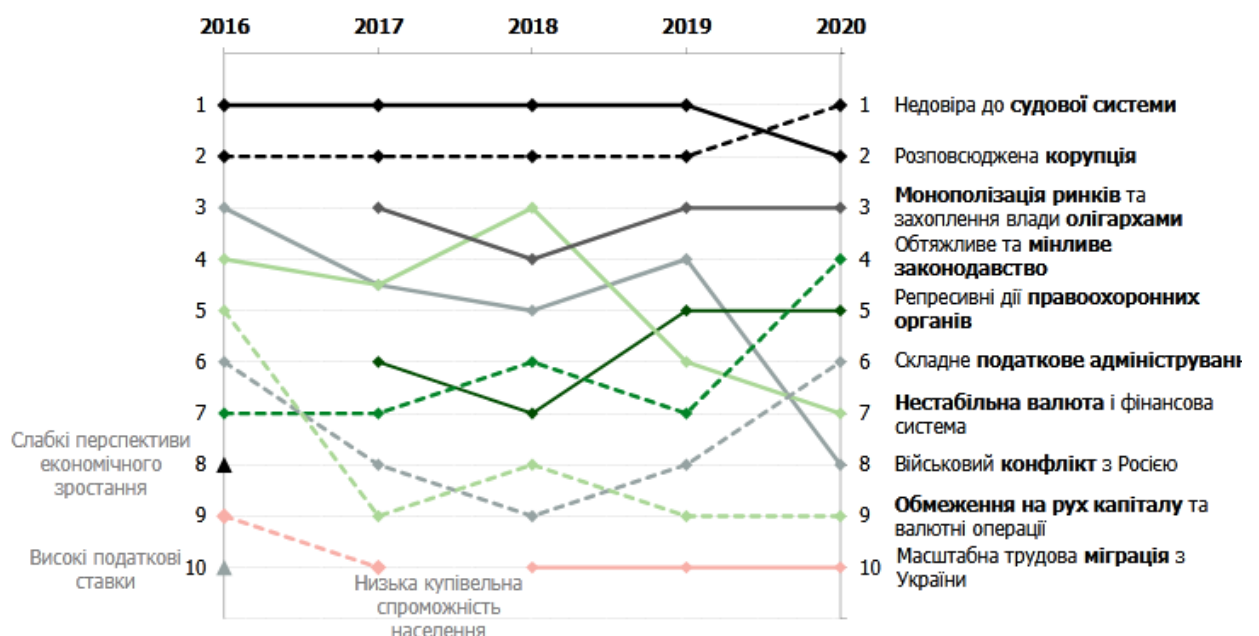

Рис. 3.1. Ключові перешкоди іноземним інвестиціям у 2016-2020 рр.

І стратегічні, і портфельні інвестори вважають, що ефективна боротьба з корупцією матиме найбільший сприятливий вплив на інвестиційний клімат. Також важливими факторами сприяння іноземним інвестиціям стануть наведення порядку у судовій системі та призначення на ключові позиції не за критерієм дружніх відносин, а професіоналів і реформаторів зі значним досвідом і високою репутацією.

Думку іноземних інвесторів поділяє й український бізнес. Опитування, яке було проведено ЄБА у вересні також продемонструвало, що на перше місце директори поставили необхідність проведення судової реформи та встановлення верховенства права, на другому місці – боротьба з корупцією. Дії, які останнім часом відбувалися в країні, щодо Конституційного суду, не додали нам авторитету, як країні, привабливій для іноземних інвесторів, вони лише викликали нові питання у міжнародних партнерів щодо того, чи є ми країною надійною для співпраці.

Томаш Фіала, генеральний директор DragonCapital, Президент Європейської Бізнес Асоціації зазначив, що минулого року бізнес спільнота сподівалася на швидкі ринкові реформи, ув'язнення корупціонерів та перезавантаження інститутів влади професіоналами з міцними моральними переконаннями. Проте, за останні пів року ці сподівання змінилися на розчарування від незрозумілої кадрової політики, яка впроваджувалася на користь олігархів та корупціонерів.

Оскільки недовіра до судів вперше за 5 років вийшла на перше місце серед перешкод до інвестування в Україну, то без справжнього оновлення суддівського корпусу під контролем громадськості та міжнародних партнерів будь-які спроби влади залучити інвестиції та підштовхнути економіку будуть приречені на провал, вважає Гліб Вишлінський, виконавчий директор Центру економічної стратегії, коментуючи цьогорічні результати опитування[35].

Результати опитувань респондентів приведені на діаграмі.

Перешкоди іноземним інвестиціям: Всі респонденти

П1. Що, на вашу думку, найбільш суттєво перешкоджає іноземним інвестиціям в Україну?

Рис.3.2. Перешкоди іноземним інвестиціям

За даними Організації економічного співробітництва та розвитку, індекс регуляторного обмеження ПІІ (вимірює встановлені законодавством обмеження на прямі іноземні інвестиції) свідчить про непривабливі умови здійснення інвестування в Україну, в порівнянні з іншими країнами. Зокрема, в Україні має місце значна кількість перевірок та їх досить тривалий термін. Це є певними бюрократичними перепонами щодо здійснення іноземного інвестування в Україну.

Щоб зрозуміти різницю між тими обсягами ПІІ, які отримує Україна та, наприклад сусідня країна Польща, проведемо невелике дослідження. У 2019 році чисті надходження ПІІ в Польщу дорівнювали 15 млрд. дол. Це призвело до стимулювання продуктивності праці (в середньому вона зростає на 0,2% кожний рік), зростають заробітні плати та внутрішнє споживання. Наприклад Агентство з інвестицій та торгівлі Польщі виділило внесок ПІІ у зростання заробітних плат, він склав майже 9%), податкові надходження, які надходять у державний бюджет кожного року зростають на 2,7%.

В той же час проблемою України залишається те, що вона є привабливою в основному для спекулятивних інвесторів, які вкладають кошти у найбільш короткострокові та найменш ризиковані фінансові інструменти, як правило, ОВДП. Так, за 2019 рік та січень-лютий 2020 року внаслідок того, що НБУ реалізовував жорстку монетарну політику і відповідно встановлював високі відсоткові ставки за державними запозиченнями, обсяг вкладень нерезидентів у ОВДП зріс на 122 млрд. грн. (близько 5 млрд дол. за середнім курсом). Такі портфельні інвестиції суттєво укріпили курс національної валюти – гривні. Але зазначені потоки капіталів були короткостроковими та нестійкими, про що свідчить те, що станом на 14.08 обсяг вкладень нерезидентів у ОВДП скоротився на 30% (або на 39 млрд. грн.) порівняно з обсягом вкладень на кінець лютого 2020.

3.2. Рекомендації щодо покращення інвестиційної привабливості національної економіки

Проаналізувавши позицію України в основних міжнародних рейтингах інвестиційної привабливості ми отримали наступні дані.

Таблиця 3.2

Україна в міжнародних рейтингах інвестиційної привабливості

Показник	Роки						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Рейтинг легкості ведення бізнесу The DoingBusiness	112/189	96/185	83/190	80/190	76/190	71/190	64/190
Індекс глобальної конкурентоспроможності	76/144	79/140	85/138	81/137	83/140	85/141	-
Індекс економічної свободи Heritage Foundation	155/178	162/178	162/178	166/180	150/180	147/180	134/180
Корупційний індекс	142/175	130/167	131/176		120/180	126/180	

Transparency International							
Рейтинг конкурентоспроможності World Competitiveness Yearbook			59/61	60/63	59/63	54/63	55/63
Обсяг ПП в Україну, млн. дол.	410	2961	3284	2601	2355	3070	- 294 (1-2 кв)

Складено за: [23–27; 32]

Дані таблиці 3.2. демонструють той факт, що інвестиційна привабливість України, як і її місце у відповідних рейтингах залишається достатньо слабким. Майже кожного року позиція України певним чином покращувалася, зокрема у рейтингу легкості ведення бізнесу, індексу економічної свободи, корупційному індексі. Проте, темпи покращення цих показників все ж були досить повільними, та з нашої точки зору не задовільними.

Що стосується рейтингу Глобальної конкурентоспроможності, то він, нажаль, за останні 7 років не покращився, а погіршився на цілих 9 сходинок, що негативно характеризує Україну щодо її стану справ у даному питанні. Ще більш слабкою позицією є положення України в рейтингу Світової конкурентоспроможності, де вона взагалі пасе задніх і займає 55 місце серед 63 країн. Відверто говорячи в цьому рейтингу найближчим часом Україну і не очікує суттєвих проривів, адже у вибірці країн здебільшого економічно розвинені країни з певною історією та досвідом конкурентоспроможності.

На даний момент питання підвищення рівня конкурентоспроможності є одним з найактуальніших. Одним із методів підвищення конкурентоспроможності національної економіки є вплив на фактори, які її зумовлюють. Проблеми національних економік є прихованим резервом підвищення конкурентоспроможності, їх вирішення створює конкурентні переваги для країни. Системний підхід до усунення недоліків дозволяє підсилити ефект за рахунок взаємопов'язаності факторів

конкурентоспроможності національної економіки, що дозволить вийти на вищий рівень розвитку і отримати додаткову синергетичну складову.

Тому, на нашу думку, Україні слід краще зосередити свою увагу саме на рейтингу Глобальної конкурентоспроможності, там у неї є значно більше шансів покращити своє положення у списку, та підвищити свій рейтинг глобальної конкурентоспроможності.

Але що виявилось цікавим, навіть при щорічному покращенні більшості міжнародних рейтингів, Україна в динаміці останніх семи років з 2014-2020 рр. не стала більше залучати іноземних інвестицій, їх обсяг стабілізувався приблизно на оцінці 2,5-3 млрд. дол., за виключенням кризових 2014 та 2020 рр. Ценаштовхнуло нас на думку провести дослідження між залежністю обсягів ПІІ від положення у основних міжнародних рейтингах першої 20 - ки країн-лідерів по залученню міжнародних інвестицій. Це і буде реалізовано у наступному параграфі.

Ще досить цікавим для України, стало опитування підприємців, що проводилося організацією Dragon Capital у співпраці з Європейською бізнес-асоціацією (ЄБА) та Центром економічної стратегії (КЕС) і представлено на діаграмі. Згідно з цим опитуванням найбільш позитивно на інвестиційні рішення вплинули наступні три кроки української влади: ефективні заходи боротьби з корупцією, перезапуск судової системи та призначення на ключові позиції реформаторів з високою репутацією, див. рис. 3.2.

Позитивний вплив на інвестиційний клімат: Всі респонденти

ПЗ. Які потенційні кроки української влади максимально позитивно вплинули б на ваші інвестиційні та бізнес-рішення?

Рисунок 3.2. Позитивні фактори інвестиційного клімату

Що стосується найбільш негативних факторів, що відповідним чином знижують інвестиційну привабливість країни та погіршують бізнес-середовище, то найбільш важливими респонденти визначили наступні три: загроза дефолту по державним запозиченням, відхід від демократичних цінностей, зміна геополітичного курсу із заходу на схід. Крім зазначених факторів зазначалися й інші: м'яка фіскальна та монетарна політика, що загрожує макроекономічній стабільності, прямі або приховані привілеї для окремих підприємств, неспроможність досягти домовленості з МВФ щодо наступного кредитного траншу тощо, вони відповідно відображені на рис.3.3.

Рисунок 3.3. Негативні фактори інвестиційного клімату

Негативний вплив на інвестиційний клімат: Всі респонденти

П4. Які потенційні кроки української влади максимально негативно вплинули б на ваші інвестиційні та бізнес-рішення?

Експерти Heritage Foundation вважають, що банківська система України є не досить ефективною, фінансовий сектор недорозвиненим, а фінансова система в цілому є слабкою. Рівень державного втручання залишається високим, що в свою чергу негативно впливає на розвиток вільного ринку, заважаючи процесам ринкового ціноутворення і конкуренції

На нашу думку, в цілому Україна демонструє досить імітаційний чизанадто сповільнений характер реформування її суспільних і економічних відносин. Негативними в Україні, крім надто повільного характеру проведених ринкових реформ виявились відсутність реального правового захисту бізнесу, а також негативна роль олігархів з їх впливом на державні структури.

Держава в Україні активно втручається не тільки у функціонування фінансового сектора, але й в економіку в цілому практично за всіма напрямками, стримуючи розвиток економічної свободи і заважаючи процесам ринкового ціноутворення і конкуренції.

В більшості досліджень, які зустрічалися нами в літературі, досягнення високого рівня економічного розвитку пов'язувалося зі зростання

економічної свободи. В дослідженнях зазначалося, що високі показники економічного розвитку були характерними саме для країн з високим рівнем економічної свободи. При цьому акцентувалася увага на тому, що у вільних країнах вища здатність вести пошук ефективних економічних рішень, покращувати ефективність використання ресурсів, мати реальний захист інтересів бізнесу від корупції, більш низький фіскальний тиск.

Що стосується України, то вона має значні проблеми у цьому питанні і, відповідно, покращення її економічної свободи потребують нагального вирішення та визначення необхідних економічних реформ, особливо в умовах процесу децентралізації влади.

На нашу думку в умовах зростання глобалізації світової економіки, фінансової нестабільності та світових економічних криз (особливо останньої сучасної кризи 2020 р.) повинна підвищитися роль та значення національного уряду в організації і регулюванні інвестиційної діяльності, розвитку національних фінансових інститутів, які б ефективно регулювали валютно-кредитні та фінансові відносини щодо іноземного інвестування з метою поглиблення міжнародного співробітництва і забезпечення сталого економічного розвитку. Сьогодні, зокрема і Нобелівський лауреат з економіки Джозеф Стігліц у своїй книзі «Люди, влада і прибуток: прогресивний капіталізм в епоху масового невдоволення» наголошує на необхідності посилення участі уряду в колективних діях задля подолання кризових станів в економіці [39].

В сучасних умовах країни-сусіди пропонують промисловим інвесторам умови і стимули, які на порядок кращі за українські. А оскільки економіка глобальна і, відповідно конкуренція в ній також, то, нажаль інвестиції спрямовуються саме до таких країн.

Сьогодні серед основних напрямів впливу національного уряду на інвестиційну привабливість країни чи окремого регіону у світовому досвіді відмічаються такі:

- 1) створення індустріальних парків. Світовий досвід доводить, що розвиток

мережі індустріальних парків є досить дієвим інструментом впливу на зростання обсягів ПІІ та покращення соціально-економічного розвитку країни в цілому. За розрахунками експертів в середньому в світі інвестори в 1 га площі індустріального парку інвестують від 1,0 до 5,0 млн. дол. і створюють від 20 до 50 робочих місць[36].

Сьогодні багато країн надають державну підтримку та впроваджують дієві стимули для поширення індустріальних парків. Зокрема, Нобелівський лауреат з економіки Джозеф Стігліц у своїй книзі «Люди, влада і прибуток: прогресивний капіталізм в епоху масового невдоволення» про яку ми вже згадували, наголошує на необхідності такого досвіду навіть для США, країни, яка є першою у світі, як за обсягом притоку ПІІ (Обсяг притоку ПІІ у США складає близько 250 млрд. дол. на рік). На його думку, це дозволить протидіяти кризовим станам в економіці [39].

Іншим вдалим прикладом може бути Туреччина, в якій законодавство про індустріальні парки було прийнято в 2000 році. А вже в період 2002-2010 рр. в країні було створено близько 150 парків (на тепер їх більше 265). ВВП країни та експорт в зазначений період часу зросли більше ніж у 3 рази.

Чехія також впровадила державну програму розвитку індустріальних парків ще у 1998 році. За сім років було створено близько сотні індустріальних парків, на що з бюджетів різних рівнів було витрачено 200 млн. євро. У відповідь інвестори вклали в нові виробництва близько 10 млрд. євро, створили 70 тис. робочих місць. Досить цікавими є розрахунки, в яких підраховано, що в середньому в 1 га індустріального парку було вкладено 4,4 млн. дол. інвестицій та створено 35 нових робочих місць.

У Китайській Народній Республіці перші індустріальні парки з'явилися ще у далекому 1980 році. Сьогодні в країні функціонує 54 індустріальні зони, які формують близько 10% ВВП та акумулюють 30% прямих іноземних інвестицій і продукують 37% товарного експорту. Зазначені індустріальні зони дають близько половини валової високотехнологічної продукції Китаю і третину високотехнологічного експорту.

Корисним є досвід Калузької області Російської Федерації, куди з ініціативи місцевого губернатора були залучені найбільші європейські виробники автомобільної та електронної техніки – «Вольво», «Фольксваген», «Самсунг» та ін. У розвиток інфраструктури індустріальних парків уряд Росії та регіональні органи влади області інвестували 330 млн дол., що дозволило залучити близько 6,23 млрд дол. приватних інвестицій. За 10 років з початку формування індустріальної інфраструктури регіону в 10 разів зріс обсяг валового регіонального продукту Калузької області на душу населення, в 17 разів зріс обсяг промислового виробництва та в 15 разів обсяг іноземних інвестицій в область.

В Угорщині індустріальні парки розвиваються з 1992 року. На сьогоднішній день в країні функціонує більше 200 індустріальних парків, які сукупно забезпечують близько 18% ВВП країни (в той час, як на весь промисловий сектор припадає 30-32% ВВП Угорщини), а також надають більше 200 000 робочих місць [36]

Світова практика свідчить, що тимчасове стимулююче оподаткування індустріальних парків є одним з найважливіших і найдієвіших інструментів державної підтримки. Податковими інвестиційними стимулами, що застосовуються багатьма країнами для розвитку індустріальних парків, є:

- пільгові ставки з податку на прибуток (Нідерланди, Чехія, Туреччина, Китай);
- звільнення від ввізного мита на обладнання та устаткування (Туреччина, Нідерланди, Азербайджан, Республіка Білорусь, Узбекистан);
- звільнення від сплати податку на нерухомість (Польща, Нідерланди, Туреччина, Тайвань, Казахстан, Узбекистан, Азербайджан, Республіка Білорусь);
- звільнення від податку на землю (Туреччина, Тайвань, Китай);
- звільнення від податку на оренду землі або нерухомого майна (Литва, Туреччина);
- звільнення від сплати місцевих податків і зборів (Угорщина);

- застосування пільгових суттєво знижених тарифів на комунальні послуги (Туреччина, Угорщина);
- державні гарантії від несприятливої зміни законодавства про податки і збори (діють у багатьох країнах та передбачають збереження умов діяльності в разі прийняття законів, які погіршують умови в частині митного, податкового та інших режимів)[37].

У Македонії резиденти індустріальних парків взагалі на 10 років звільняються не тільки від сплати податку на прибуток, але від прибуткового податку. Торгівля товарами і послугами як і імпорт товарів, в ІІ звільнені від ПДВ. В Польщі інвесторам компенсують значну частину інвестицій через пільгову ставку на прибуток від 30 до 70 % в залежності від розміру підприємства, місця знаходження та виду діяльності. Іноді використовуються й звільнення від податку на нерухомість та землю [37].

Тобто, індустріальні парки стали основою інноваційних стратегій розвитку як країн, так і регіонів, що забезпечило розвиток відповідних національних економік.

З метою залучення інвестицій в індустріальні парки держави застосовують широкий перелік інструментів підтримки та стимулів для учасників інвестиційних проектів. Світовий досвід доводить, що тимчасове стимулююче оподаткування індустріальних парків є одним з найбільш важливих і дієвих інструментів державної підтримки.

Більше того, для боротьби за іноземного інвестора в сучасних умовах необхідно створювати набагато кращі умови, ніж ті, які вже існують у східноєвропейських країнах. Адже якщо умови у національній економіці будуть приблизно рівними з умовами інших східноєвропейських країн, то інвестор об'єктивно обиратиме їх, бо там, по-перше, надаються державні гарантії захисту інвестицій, по-друге, діє незаангажована судова система, по-третє, є відповідні усталені традиції і дорослі відповідальні стосунки держави і бізнесу;

2) створення умов для безоплатного приєднання до інженерних мереж - тобто підключення нових виробництв до (енерго-, водо-, тепло-, газо- постачання тощо) згідно підходу, коли вартість приєднання покривається за рахунок інвестиційної складової у тарифі, що дозволить уникати тягару корупційних платежів за підключення. Збереження існуючих механізмів вигідне монополістам та афілійованим з ними структурам і категорично не вигідне реальним інвесторам. На сьогодні для України це є значною проблемою, адже її місце в рейтингу ведення бізнесу за останні 5 років покращилося на 48 позицій і, на сьогодні, складає 64 місце серед 190 країн. В той же час Україна за легкістю до підключення до електромереж посідає аж 128 місце. Певні реформи, які сталися у цій сфері, є недостатніми, як вважають у Світовому банку для того, аби країна увійшла хоча б до ТОП-100 країн за цим показником. Таким чином неефективна модель приєднання до інженерних мереж в Україні є одним з найбільших інвестиційних бар'єрів, який суттєво погіршує інвестиційний клімат.

Згідно звіту Ради бізнес-омбудсмена "Природні монополісти vs. конкурентний бізнес: шляхи поліпшення співпраці", існують два основні підходи до оплати за інженерні підключення. Зокрема, у Сполучених Штатах Америки існує регулярна плата за кВт енергії, але немає плати за стандартне або нестандартне підключення.

В Європі деякі країни також не мають окремої плати за підключення, як і в Ізраїлі, де вартість будівництва нових ділянок електричних систем включена до тарифу на електроенергію. Таким чином, уряди цих країн мотивують розподільні компанії забезпечувати резервну потужність, щоб не перешкоджати розвитку малого та середнього бізнесу.

Для прикладу, в Литві інвестор при підключенні до електромереж сплачує лише 40% кошторисної вартості спорудження нових мереж. А приватні домогосподарства сплачують взагалі 20% від кошторисної вартості.

В Польщі для об'єктів електроенергетики з невеликою потужністю взагалі відсутня плата за приєднання до електричної мережі.

А в багатьох країнах (наприклад, Італія, Греція), існує практика виконання робіт з підключення самими власниками нових об'єктів, якщо вони вважають оцінену вартість оператора занадто дорогою[38].

Такі впровадження сприятимуть усуненню значних незрозумілих витрат для іноземних інвесторів, колосальних і непотрібних витрат часу, а також усуненню значної корупційної складової при будівництві нових та модернізації існуючих об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури (лінії та мережі електропередачі, зв'язку, мережі водо- і теплопостачання, мережі газопостачання, інші наземні чи підземні комунікації тощо).

Прийняття відповідного законопроекту повинно забезпечити підвищення місця України в рейтингу Світового Банку “DoingBusiness”, та вірогідно зможе певним чином підвищити рівень інвестиційної активності, зростання залучення обсягів ПІІ в країну;

3) розвиток системи страхування і відповідного забезпечення повернення збитків іноземним інвесторам у разі їх виникнення, яка дозволить захищати суб'єктів міжнародного інвестування від можливих локальних (в країні чи регіоні) та глобальних фінансових криз;

4) надання державної підтримки іноземним інвесторам забезпечуючи їм захист від політичних та певних комерційних ризиків (шляхом ринкових механізмів перерозподілу ризиків).

Напрямами покращення інвестиційного клімату повинні стати створення прозорої системи щодо отримання інвестицій, вдосконалення податкової та митної системи, збільшення обсягів фінансових ресурсів держави та регіонів, покращення умов ведення бізнесу, захист інвестицій, простота та якість надання послуг бюджетними установами, протидія корупції, зменшення відсоткових ставок за кредитами (в Україні за останні півтора року відбулося зниження облікової ставки з 17% до 6% [31]), розвиток інфраструктури, підвищення якості продукції, що виробляється національними підприємствами, створення нових підприємств, які виробляють продукцію з високою доданою вартістю, нарощування обсягів експорту, покращення

екологічної ситуації в країні в цілому, підвищення якості життя, створення умов за яких бізнес зможе планувати свою діяльність на перспективу з мінімальними ризиками змін умов ведення бізнесу, розвиток банківської системи і фінансового ринку тощо.

До основних факторів, що впливають на покращення інвестиційного клімату країни можна віднести покращення законодавства; захищеність права власності; простота відкриття та ведення бізнесу; відсутність надмірних бюрократичних перепон під час закриття підприємств; проста процедура приєднання до електромереж; зрозумілість, справедливість і простота податкової та митної систем; подолання корупції; стабільність цінового та валютного середовища; розвиток банківської системи та фінансового ринку загалом; зростання купівельної спроможності населення; підвищення якості освіти та охорони здоров'я; створення мережі хороших автомагістралей, аеропортів, мереж електропостачання, систем водопостачання та каналізації тощо.

В літературі досить часто зазначається, що найбільш вагомими перепонами, які обмежують інвестиційну привабливість України, є наступні:

- низький рівень захисту прав інвесторів (як іноземних, так і внутрішніх);
- недостатня кількість підготовлених до реалізації державних проектів по залученню стратегічних іноземних інвесторів;
- низька купівельна спроможність населення на внутрішньому ринку (недостатній внутрішній попит для реалізації в Україні вироблених товарів і послуг);
- недостатня розвиненість та висока вартість фінансових ресурсів в Україні.

Що стосується стану справ у фінансовому секторі, то на нашу думку банківський сектор повинен посилити свій вплив на національну економіку. Реформа банківського сектору повинна призвести до зростання привабливості інвестицій іноземних банківських груп в українську

банківську систему. Для забезпечення цього потрібно здійснити ряд послідовних реформ: провести дерегуляцію банківського бізнесу, спростити систему фінансового моніторингу, пом'якшити вимоги до формування резервів під валютні кредити банків, а також забезпечити швидку та надійну роботу системи банківського ліцензування та роботи НБУ із власниками банків.

Потрібно провести лібералізацію небанківського (кредитного) сектору – насамперед йдеться про фінансові та лізингові компанії. Фінансовим компаніям потрібно дозволити доступ до ринку позикового капіталу через ринок облігацій та інші інструменти залучення капіталу. Відповідний сектор в Україні є слабо розвиненим, але має високий потенціал розвитку, особливо в сегменті фінансування окремих галузей виробництва та будівництва.

Для стимулювання зростання ППІ в Україні слід здійснити певні послідовні реформи.

По-перше, знизити податкове навантаження на бізнес в Україні, що здійснює реальні інвестиції. Таке зниження має відбуватись за формулою – "податкові пільги в обмін на інвестиції". Тобто компанії потрібно звільняти від оподаткування на певний період з урахуванням їх інвестицій в українську економіку.

По-друге, створювати вільні економічні зони (ВЕЗ) у проблемних регіонах. На нашу думку, створення ВЕЗ із мінімальним оподаткуванням на півдні України, на заході на кордоні з Угорщиною, на сході України може створити нові робочі місця та суттєво збільшити зайнятість населення на цих територіях. ВЕЗ у сучасних умовах можуть вирішити одночасно 2 питання: пожвавлення економічного зростання у депресивних регіонах та зростання впливу України у прикордонних регіонах, що є важливим з позиції підвищення безпеки й оборони України.

По-третє, реформувати систему ліцензування, дозволів та інших штучних бар'єрів доступу до ринків, тобто всього того переліку показників, які враховуються в рейтингу Світового банку Doing Business. Для помітного

прогресу Україні бажано увійти до топ-20 рейтингу, в цьому випадку можна буде розраховувати на певне зростання іноземних інвестицій.

По-четверте, провести детальну ревізію інвестиційних проектів у профільних міністерствах та створити єдиний банк даних інвестиційних проектів, в яких зацікавлена держава одночасно з великим бізнесом. Такі проекти можна обговорювати з міжнародними організаціями, такими як: Світовий банк, ЄБРР, ЄІБ та ін. Відсутність такого банку даних міжнародних проектів шкодить Україні та не дозволяє використовувати весь потенціал роботи із зарубіжними партнерами.

3.3. Дослідження взаємозв'язку між обсягами ПІІ та значеннями основних світових рейтингів

Основою для написання цього параграфу стала стаття професора Задої А.О. Міжнародні рейтинги та прямі іноземні інвестиції [3]. В ній аналізувався взаємозв'язок між обсягами прямих іноземних інвестицій в країни і відповідним їм рейтингом DoingBusiness. Дані проаналізовані автором не підтвердили однозначного зв'язку між цими показниками. Автор відмітив, що досить часто показники інвестиційної активності не зменшуються з погіршенням місця країни у відповідному рейтингу. Для групи країн лідерів рейтингу DoingBusiness зв'язок між рейтинговою позицією та інвестиційною активністю іноземців взагалі виявився відсутнім.

Відповідно проведений аналіз показав, що іноземні інвестори далеко не завжди керуються показниками простоти ведення бізнесу для вибору країни інвестування. Але з іншого боку, активність іноземних інвесторів залежить від рівня розвитку країни або впливає на нього. Тобто більш високий рівень ВВП на душу населення може бути як причиною припливу іноземних інвестицій, так і його наслідком. Тобто уявлення про значний вплив рейтингу DoingBusiness на обсяги ПІІ знайшло лише часткове підтвердження.

Ми вирішили піти далі і дослідити для першої двадцятки країн з найбільшими обсягами залучення ПІІ стан справ і взаємозалежність з іншими важливими міжнародними рейтингами. Такими рейтингами у дослідженні стали не лише легкість ведення бізнесу(DoingBusiness), а й рейтинг Економічної свободи (EconomicFreedom), Глобальної конкурентоспроможності (GlobalCompetitiveness), Індекс корупції (CorruptionIndex), світовий рейтинг Конкурентоспроможності (WorldCompetitivenessRank).

Було проведено відповідний аналіз і за даними міжнародних звітів складено таблицю, див. табл. 3.3 для 20 країн лідерів по залученню ПІІ і їх відповідного рангу у п'яти відомих світових рейтингах.

Проаналізувавши дані представлені у таблиці 3.3, ми можемо розділити 20 країн учасників рейтингового списку на 3 групи:

1. Перша група – це чотири країни, а саме: США, Сінгапур, Гонконг та Швеція для яких простежується високий рівень кореляції між значним притоком ПІІ в країну і, відповідно, високими рейтинговими місцями цих країн у всіх 5 міжнародних індексах, за виключенням індексу корупції для США і Гонконгу (відповідні рейтингові місця склали для США-23 позицію, а для Гонконгу- 16-ту із 180 досліджуваних країн). При цьому перші три країни посіли 1, 3 та 7 сходинки по найбільших обсягах ПІІ у світі. А Швеція хоч і має не досить високе значення рейтингу індексу економічної свободи - 19 місце, проте і в обсягах ПІІ вона також займає 19 сходинку, а що стосується інших рейтингів, то їх значення виявились значно вищими, ніж місце країни у рейтингу по обсягах ПІІ.

Таблиця 3.3

Топ 20 країн по обсягам прямих іноземних інвестиційта значення основних світових рейтингів для них у 2019 р.

№ п/п	Країни	Обсяг ПІІ, 2018 р, млрд.\$	Обсяг ПІІ, 2019 р, млрд.\$	Населення, млн. чол.	GNI/ per capita	Місце країни у рейтингах				
						Doing Business (із 190)	Economic Freedom (із 183)	Global Competitiveness (із 141)	Corruption Index (із 180)	World Compet. Rank (із 63)
1	США (1)	254	246	325,719	58,27	8	12	2	23	3
2	Китай (2)	138	141	1,386,395	8,69	46	100	28	80	14
3	Сінгапур (5)	80	92	5,612	54,53	2	2	1	4	1
4	Нідерланди (3)	114	84	17,132,85	46,18	36	13	4	8	6
5	Ірландія(189)	-28	78	4,814	55,29	23	6	24	18	7
6	Бразилія (9)	60	72	209,288	8,58	109	150	71	106	59
7	Гонконг, Китай(4)	104	68	7,391	46,31	4	1	3	16	2
8	Великобританія(8)	65	59	66,052	40,53	9	7	9	12	23
9	Індія (12)	42	51	1,339,180	1,82	77	129	68	80	43
10	Канада (11)	43	50	36,708	42,87	22	8	14	12	13
11	Німеччина (6)	74	36	82,695	43,49	24	24	7	9	17
12	Австралія (7)	68	36	23,23	51,36	18	5	16	12	18
13	Франція (13)	38	34	67,118	37,97	32	35	15	23	31
14	Мексика (14)	35	33	129,163	8,61	54	66	48	130	50
15	Росія (21)	13	32	144,495	9,232	31	98	43	137	45
16	Італія (15)	33	27	60,551	31,02	51	80	30	51	44
17	Кіпр (38)	6	24	1,179,5	23,719	57	44	44	41	41
18	Індонезія (17)	21	23	263,991	3,54	73	56	50	85	32
19	Швеція (49)	4	21	10,067	52,59	12	19	8	4	9
20	Ізраїль (16)	21	18	8,712,4	37,27	49	27	20	35	24
										
	Україна	2,36	3,07	44,831	2,388	71	147	85	126	54

Складено автором за: [23-27]

2. Другою групою країн (включає 6 учасників), що мають також досить значні обсяги ПП, але не досить високі рейтингові місця поокремим показникам стали: Великобританія (вона має не досить високий рейтинг у індексі світової конкурентоспроможності- лише 23 місце), Нідерланди, Ірландія, Австралія, Канада та Німеччина(у цих країнах не досить високим рейтингом виявився DoingBusiness і, відповідні позиції країн склали 36,23, 18, 22 та 24 місця). При цьому по обсягу ПП у світі ці країни займають: 8, 4, 5,12, 10 та 11 місця відповідно.Нідерланди і Ірландія в цій групі країн займаютьдосить високі четверту і п'яту позиції щодо обсягів залучення ПП, при цьому індекс легкості ведення бізнесу у них є доволі не привабливим з точки зору традиційних підходів, що мають місце в економічній думці.

3. Третя група країн - це надцікава вибірка країн, і до речі досить найбільш багато чисельна (вона включає в себе рівно половину рейтингового списку, тобто 10 країн) серед учасників якої: Франція, Ізраїль, Китай, Бразилія, Індія, Мексика, Росія, Італія, Кіпр, Індонезія. Для країн цієї групи взагалі відсутня кореляція між обсягами ПП та рейтинговими значеннями в основних міжнародних індексах.

Так, наприклад, Росія займає лише 31 сходинку в рейтингу DoingBusiness і при цьому це найбільш високий рівень цього рейтингу в даній вибірці країн.Франція - відповідно 32 сходинку, Китай-46, Ізраїль-49, Італія- 51, Мексика-54, Кіпр-57, Індонезія – 73, а найгіршу позицію має Індія -77-ме місце в рейтингу DoingBusiness. Ця позиція в Індії виявилася навіть гіршою, ніж в Україні (71 місце), при цьому Індія знаходиться на 9 місці у світі по обсягу залучення ПП і їх щорічний обсяг залучення коливається в межах 50 млрд. дол., в той час як в Україні їх обсяг коливається в останні роки в межах 2-3 млрд. дол., тобто в 17-25 разів менше, ніж в Індії.

Досить вражаючим для цієї групи країн став Індекс економічної свободи. Наприклад Китай у цьому рейтингу при вибірці зі 183 зайняв лише 100 позицію, Росія - 98, Італія - 80, Мексика-66, Індія-129, а Бразилія взагалі анти рекордну 150 позицію, обігнавши навіть Україну з її 147 місцем у цьому

рейтингу. І при цьому Бразилія отримує від 60 до 72 млрд. дол. ПІІ щорічно. Виявляється, що індекс економічної свободи взагалі не є важливим для інвесторів. І сьогодні значною мірою першість у залученні ПІІ отримують не економічно вільні країни, а досить часто навіть навпаки.

Далі для цієї групи країн проаналізуємо індекс корупції. Так, наприклад, Китай та Індія розділили між собою 80 сходинку у цьому рейтингу, Індонезія- посіла 85 місце, Бразилія зайняла 106 місце, Мексика – 130. Росія обійняла «почесну» 137 сходинку в цьому рейтингу, обійшовши навіть Україну з її 126 місцем у цьому рейтингу. При цьому Росія отримує щонайменше у 10 разів більше ПІІ, ніж Україна. Значить індекс корупції теж не являється значущим для іноземних інвесторів.

Що стосується індексу глобальної конкурентоспроможності, то й він не став якимось особливо значущим показником для іноземних інвесторів. Адже лише для Китаю його значення склало 28, потім іде Італія із рейтингом 30, а за нею вже всі інші країни займають рейтингове місце з позначкою понад 40. Це Росія - 43 місце, Кіпр – 44, Мексика – 48, Індонезія- 50, Індія -68 та замикає цей список Бразилія зі значенням рейтингу 71.

Таким чином проведене дослідження взаємозв'язку між позицією країни в основних міжнародних рейтингах та обсягом залучених нею ПІІ не продемонструвало чіткої залежності. Така залежність існує лише для 50% країн, що досліджувалися, причому з високим рівнем кореляції лише для 20% країн. Ще для 30% країн ця залежність як така, напевно існує, проте, досить часто, окремі показники не демонструють чіткої кореляції між тим чи іншим міжнародним рейтингом і обсягом ПІІ у відповідну країну, більше того, досить часто окремі показники взагалі вибиваються з загальної логіки відповідного взаємозв'язку. А ще для 50% країн, які отримали досить високий обсяг ПІІ і увійшли в першу 20-ку країн, взагалі відповідний взаємозв'язок не вдалося встановити.

Тобто індекс легкості ведення бізнесу, індекс економічної свободи, індекс корупції, та індекси глобальної і світової конкурентоспроможності - це

тільки деякі із факторів, які визначають привабливість країни для прямих іноземних інвестицій. Відповідно існують і інші фактори, які визначають інвестиційну привабливість.

На нашу думку такими факторами для іноземними інвесторів можуть бути наступні: розмір країни і, відповідно місткість внутрішнього ринку відповідних країн; вартість робочої сили (часто іноземні інвестори надають перевагу містким ринкам з дешевою робочою силою); тенденції у зростанні ринків і темпи зростання, що набирає країна в цілому тощо. Крім того складається певна тенденція, коли вільні ринки починають програвати «не вільним». Це є досить цікавими напрямками для наукових досліджень автора на майбутнє.

Висновки

1. Нині існує дуже багато систем та інструментів, за допомогою яких здійснюється оцінка інвестиційної привабливості країн. Одним із важливих інструментів є використання міжнародних рейтингів. Міжнародні рейтинги є досить важливими джерелами інформації для великих світових компаній та інвестиційних фондів, вони є показниками оцінки стану інвестиційної привабливості країни на конкретну дату і дають характеристику різним складовим економічного, соціального, правового процесів у державі. Ці рейтинги дають дуже непоганий орієнтир інвесторам щодо визначення найбільш привабливих країн для вкладення капіталу.

2. Стан наукового вивчення використання міжнародних рейтингів для оцінки інвестиційної привабливості країни у вітчизняній економіці носить в сучасних умовах фрагментарний характер. Комплексного порівняльного аналізу використання більшості міжнародних рейтингів для оцінки інвестиційної привабливості країни до теперішнього моменту здійснено не було. В сучасних умовах усі країни, у тому числі й Україна, повинні значну увагу приділяти формуванню ефективної інвестиційної політики, яка повинна бути здатною не тільки усунути руйнівні соціально-економічні наслідки пандемії коронавірусу COVID-19, а й максимально покращувати інвестиційний клімат в державі, який би викликав зацікавленість як з боку національних, так і іноземних інвесторів.

3. Дипломна робота є завершеною науковою роботою в якій вирішена задача дослідження використання основних міжнародних рейтингів для оцінки інвестиційної привабливості країн та визначення місця України у них. До найбільш важливих наукових і практичних результатів, одержаних у дипломній роботі, треба віднести такі:

- значна кількість міжнародних рейтингів дозволяє потенційному інвестору отримати інформацію відносно більшості аспектів інвестиційної привабливості країни; досягнення високих місць в міжнародних рейтингах

формують привабливий інвестиційний імідж країни, а ігнорування результатів рейтингів може призвести до фінансової ізоляції країни;

- Україна певним чином майже щорічно покращує свої позиції у більшості міжнародних рейтингів, проте динаміка покращення цих показників є надто повільною у порівнянні з іншими досліджуваними країнами;

- найбільш важливими причинами, що негативно впливають на інвестиційну привабливість України, є: зарегульоване й не сприятливе бізнес-середовище, високі інвестиційні ризики, макроекономічна нестабільність з широкомасштабною фінансово-економічною кризою, імітаційний характер проведення ринкових реформ, відсутність реального правового захисту бізнесу, монополізація ринків та захоплення влади олігархами з їх негативним впливом на державні структури, корупція;

- у результаті проведення порівняльного аналізу міжнародних рейтингів конкурентоспроможності країн можна рекомендувати Україні сфокусувати свою увагу на Звіті про глобальну конкурентоспроможність ВЕФ та проводити реальні реформи в економіці задля його покращення по причинах його популярності, доступності і безоплатності у порівнянні зі Світовим індексом конкурентоспроможності, який є платним з обмеженим доступом до нього у мережі Інтернет. Крім того, можливостей піднятися Україні з 76-го місця в перші у п'ятдесят країн більше серед більш ніж 140 країн, ніж істотно продвинути в стислі терміни в компанії шестидесятитрьох економічно розвинених країн;

- найбільш актуальним для поліпшення становища України в обох міжнародних рейтингах конкурентоспроможності є перш за все кардинальне поліпшення роботи всіх державних інститутів (включаючи судову систему), спрощення оподаткування та процесу проходження митних процедур, розвиток фінансового ринку, підвищення ефективності банківської системи і фондових бірж, більш доступне кредитування і розвиток міжбанківської системи інформації;

- стратегічний розвиток інвестиційної привабливості України повинен спрямовуватися на проведення ефективних реформ, які будуть сприяти позитивним змінам в інвестиційному кліматі національної економіки і зміцненню іміджу країни у міжнародних рейтингах. Особливо уряд України має сфокусувати увагу на зміцненні фінансових ринків, захисті іноземних інвесторів, оптимізації судової системи, зниження рівня корупції і бюрократії, а також значну увагу слід приділити стабілізації політичної ситуації;
- підвищення інтересу інвесторів до України, слід забезпечувати через створення певного кейсу конкурентних інвестиційних переваг України, а саме –прийняття законопроектів про стимулювання розвитку індустріальних парків. При цьому слід розуміти, що сама по собі нова законодавча база не стимулює значний притік інвестицій. Але це - необхідний мінімум. Якщо відповідні законопроекти будуть прийняті, то ми продемонструємо світовій спільноті, що влада держави починає роботи певні кроки в напрямку покращення інвестиційної привабливості України. Бізнес побачить, що держава готова поборотися за інвестора та створює необхідні умови для його комфорту й ефективної роботи;
- взаємозв'язок між найбільшими обсягами залучення ПІІ двадцяти країн світу та їх місцем у основних п'яти міжнародних рейтингах:легкості ведення бізнесу, рейтингу економічної свободи, глобальної конкурентоспроможності, індексі корупції, світовому рейтинг конкурентоспроможності виявився досить нетиповим; відповідний взаємозв'язок існує лише для 50% країн, що досліджувалися, причому з високим рівнем кореляції лише для 20% країн; ще для 30% країн ця залежність певною мірою має місце, проте, досить часто, окремі показники вибиваються з загальної логіки відповідного взаємозв'язку; а ще для 50% країн списку відповідний взаємозв'язок не вдалося встановити; значить вказані міжнародні рейтинги - це тільки деякі із факторів, які визначають привабливість країни для прямих іноземних інвестицій.

Використані джерела

1. Носова О.В. Інвестиційний клімат в Україні: основні напрями поліпшення / О.В. Носова // Стратегічні пріоритети: науково-аналітичний щоквартальний збірник / Національний інститут стратегічних спостережень. – 2008. – № 1(6). – С. 59–65.
2. Навроцька Н.А. Трансформація світового інвестиційного простору в умовах глобалізації // Економічний часопис — XXI. 2013. № 3—4 (1). С. 13—16. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2013_3-4%281%29_5
3. Задоя А. О. Міжнародні рейтинги та прямі іноземні інвестиції/ А. О. Задоя// Академічний огляд. - 2018. - № 1. - С. 73-79. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://ir.duan.edu.ua/bitstream/123456789/2621/1/10.pdf>
4. Хватов Ю.Ю. Сравнительный анализ международных рейтингов конкурентоспособности стран / Ю.Ю. Хватов // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму, 2012. – №1 (5). – Т.2. – С. 390–398.
5. Комплексна оцінка інвестиційної привабливості країни / Маслак О.І., Таловер В.А. - Економічний форум, 2016. - N 3. - С. 51–59.
6. Бобылев Г.В. Индекс глобальной конкурентоспособности / Бобылев Г.В., Валиева О.В.// Зеркало международных рейтингов. – 2015. – №20. – С. 6–17.
7. Чубунов Є.В. Прямі іноземні інвестиції та чинники інвестиційного процесу: статистичний аналіз взаємозв'язків в умовах перехідної економіки України/ Є.В. Чубунов// Економіка України, 2006.- №2. – с. 17-20.
8. Плешакова Н. Міжнародні рейтинги у визначенні фінансової стабільності України / Н. Плешакова// Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка, 2014. – №1 (154). – С.112–115
9. Малютін О. К. Концепція поліпшення інвестиційного клімату в Україні / О. К. Малютін // Фінанси України, 2008. – №11. – С. 27–34.

10. Стратегії конкурентного розвитку у глобальній економіці [Електронний ресурс] : монографія / [А. М. Поручник, Я. М. Столярчук, А. М. Колоттаін.] ; за заг. ред. А. М. Поручника та Я. М. Столярчук. — К. : КНЕУ, 2016. — 331 с.
11. Задоя А.О. Міжнародна інвестиційна діяльність: навчальний посібник / А. О. Задоя. — Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. — 122 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Zadoia_Anatolii/Mizhnarodna_investytsiina_diialnist.pdf
12. Фінанси (державні, корпоративні, міжнародні) : підручник / В.О. Онищенко, А.Ю. Бережна, Л.О.Птащенко, І.Б. Чичкало-Кондрацька. — К. : ЦУЛ, 2015. — 600 с.
13. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 вересня 1991 р. №1560 –ХІІ // Відомості Верховної Ради України. –1991. –№ 47 (змін. і доп. – 23.07. 2010 р.).
14. Звіт Конференції ООН з торгівлі і розвитку організації ЮНКТАД про світові інвестиції за 2020 р. (Worldinvestmentreport 2020) https://unctad.org/system/files/official-document/wir2020_en.pdf
15. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. — М. : Инфра-М, 1997. —С. 395.
16. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини: історія : підруч. / А.С. Філіпенко. — К. : Либідь, 2006. — 392 с.
17. Удалих О.О. Управління інвестиційною діяльністю промислового підприємства: навч. посіб. / О. О. Удалих. — К. : Центр навчальної літератури, 2006. — 292 с.
18. Вербіцька І.І. Інвестиційна приєднаність України: проблеми та перспективи//Економіка та управління національним господарством. - 2018. - № 22. - С. 150–154.[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/30.pdf>

19. Сушинова С. Е. Региональная специфика инвестиционного климата / Сушинова С. Е. – Изд-во Вол ГУ, 2004. – 82 с.
20. Пахомов В.А. Инвестиционная привлекательность предприятий – исполнителей контрактов как экономическая категория / В.А. Пахомов. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.cfin.ru/bandurin/article/sbrn08/16.shtml>.
21. Ледяева С.В. Прямые иностранные инвестиции и формирование механизмов их привлечения в экономику России: автореф. дис. канд. экон. наук: спец. 08.00.01. / С.В. Ледяева. – М., 2003. – 19 с.
22. Губський Б.В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі / Б.В. Губський. – К. : Наукова думка, 1998. – 389 с.
23. Рейтинг країн за індексом глобальної конкурентоспроможності. The Global Competitiveness Report 2014 (2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 20120). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index>
24. Рейтинг країн за індексом легкості ведення бізнесу. Doing Business in 2014 (2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 20120). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.doingbusiness.org
25. Рейтинг країн за індексом економічної свободи. Heritage Foundation. Index of Economic Freedom 2014 (2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 20120). [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.heritage.org/index/visualize>
26. Рейтинг країн за індексом сприйняття корупції Transparency International. The Global Corruption Report (GCR) 2014 (2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020). [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.transparency.org/country/UKR>
27. Рейтинг країн за індексом світової конкурентоспроможності. The IMD World Competitiveness Yearbook 2016 (2017, 2018, 2019, 2020). [Електронний

- ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imd.org/wcc/wcy-world-competitiveness-yearbook/>
28. Державне агенство України з інвестицій та розвитку [Електронний ресурс] –Режим доступу: <http://www.in.gov.ua>
29. Геращенко С. О., Чорнобаєв В. В. Взаємозв'язок економічної свободи, підприємництва та економічного розвитку в глобальній економіці// Економічний вісник Національного гірничого університету - 2019. - №4. – с.36-44
30. Рейтинг країн за показником ВВП на душу населення [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(nominal\)_per_capita](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(nominal)_per_capita)
31. Національний Банк України. Офіційне інтернет-представництво. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
32. Обсяги ПІІ в Україні. Міністерство фінансів України. Фінансовий портал. – [Електронний ресурс]: Режим доступу:<http://index.minfin.com.ua/index/fdi/>
33. WorldBank [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org/>
34. Опитування іноземних інвесторів DragonCapital. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://dragon-capital.com/ua/media/foreign-investor-survey/>
35. Недовіра до судової системи посіла 1 місце серед перешкод для іноземних інвестицій // <https://dragon-capital.com/ua/media/press-releases/nedovira-do-sudovoi-sistemi-posila-1-mistse-sered-pereshkod-dlya-inozemnikh-investitsiy/>
36. Sai–Bodnar, L. (2016). Industrialni parky: novi mozhlyvosti [Industrial parks: new opportunities]. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/9929> [in Ukrainian].
37. Пояснювальна записка до проекту Закону України про внесення змін

до розділу XX “Перехідні положення” Податкового кодексу України щодо розвитку вітчизняного виробництва шляхом стимулювання залучення інвестицій в реальний сектор економіки через індустріальні парки. –

[Електронний ресурс]: Режим доступу:

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:IS34djW_CZQJ:w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34%3Fid%3D%26pf3511%3D64936%26pf35401%3D468792+&cd=5&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=firefox-b-d

38. Гамалій В.Ф., Кошик О.М., Легінькова Н.І. Аналіз ролі індустріальних парків в структурній модернізації економіки//Збірник Наукових праць Кіровоградського НТУ. Економічні науки. – 2016р., С.31- 38.[Електронний ресурс]: Режим доступу:

file:///C:/Users/home/AppData/Local/Temp/Npkntu_e_2016_30_4-1.pdf

39. Джозеф Стиглиц. Люди, власть и прибыль: прогрессивный капитализм в эпоху массового недовольства [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://www.alpinabook.ru/catalog/book-638085/>